

ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนชนบทในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2561

ผลกระทบบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนชนบทในประเทศไทย

วศิรพล พรหมโคตรวงศ์

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรมล อริยอากาศมล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล เสงพัฒนา)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิรมล อริยอากาศมล)

..... คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล)

_____/_____/_____

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนชนบทในประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน	นายวศิรพล พรหมโคตรวงศ์
ชื่อปริญญา	เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2561

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาว่าปัจจัยใดที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ และประมาณการผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือน ในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และความมั่งคั่งของครัวเรือน โดยใช้แบบจำลอง Household Fixed-effect และใช้ข้อมูล Townsend Thai dataset ตั้งแต่ปี 2541 - 2556 ใน 4 พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ลพบุรี บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ผลการประมาณค่าปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อทั้งหมด พบว่า จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ส่งผลต่ออุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดในเชิงบวก อายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง ในขณะที่การมีข้าราชการเพศชายในครัวเรือนส่งผลต่ออุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดในทางลบ สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่ออุปสงค์สินเชื่อในระบบ มีดังนี้ อายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อในระบบเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง และจำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลเชิงบวกต่ออุปสงค์สินเชื่อในระบบ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ ไม่พบว่ามีปัจจัยใดในการศึกษานี้ที่ส่งผลต่ออุปสงค์สินเชื่อในระบบ

นอกจากนี้ผลการประมาณค่าผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนพบว่ากองทุนหมู่บ้านส่งผลกระทบทางบวกต่อรายได้ของครัวเรือนและการบริโภคของครัวเรือนในปีเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อความมั่งคั่ง (วัดโดยสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สิน) ของครัวเรือนในปีเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านทำให้หนี้สินของครัวเรือนในปีนั้นเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ทำให้ทรัพย์สินในปีเดียวกันนั้นเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด จึงส่งผลให้สัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินในปีนั้น ๆ ลดลง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลของหนี้กองทุนหมู่บ้านในอดีต ผลการศึกษาพบว่า หนี้กองทุนหมู่บ้านไม่มีนัยสำคัญต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนแต่อย่างใด จากผลการประมาณการดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากองทุนหมู่บ้านสามารถช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือน โดยช่วยให้รายได้รวมถึงการบริโภคของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น แต่ทั้งนี้มิได้ส่งผลกระทบต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนในระยะยาว

ABSTRACT

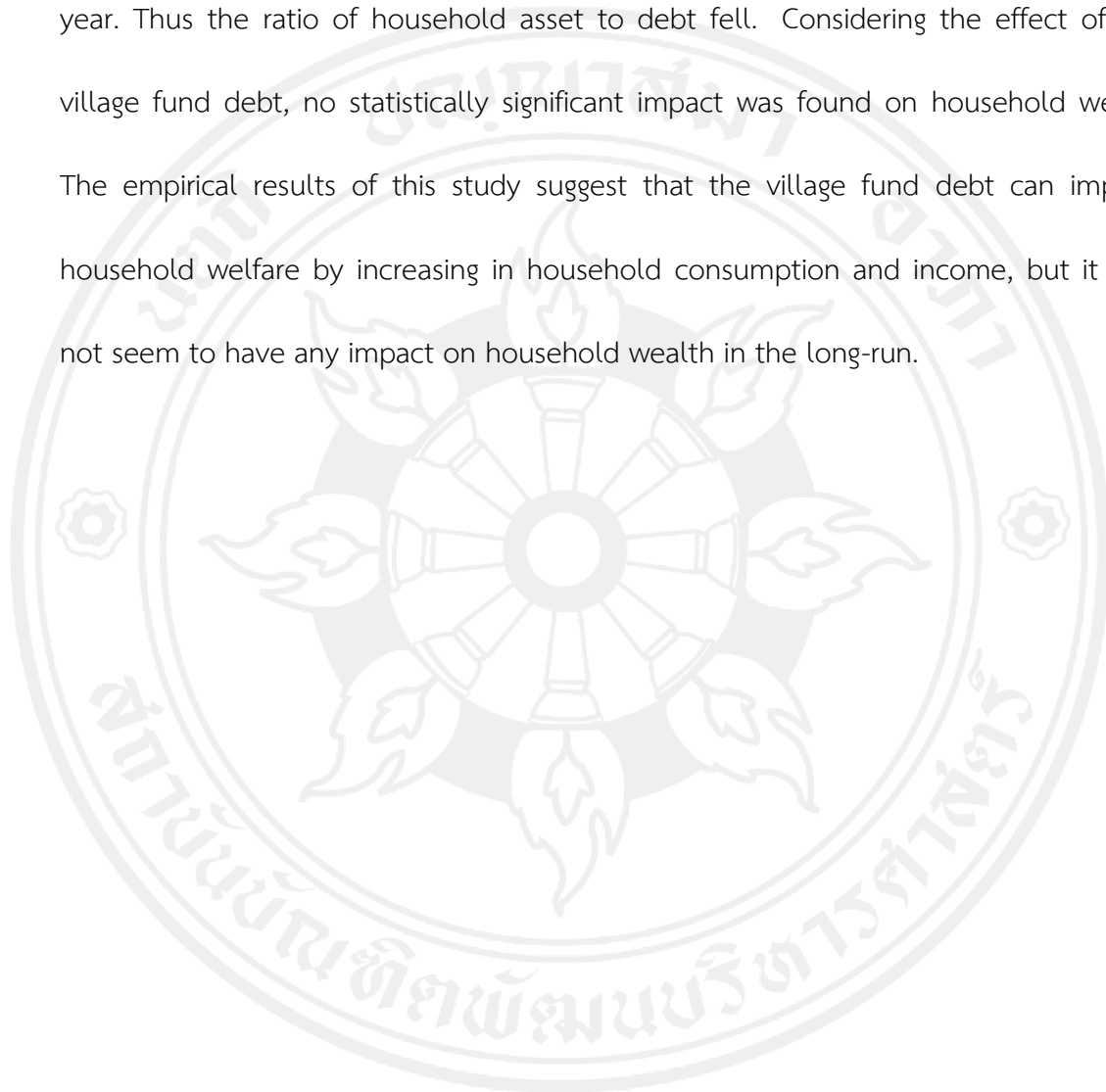
Title of Thesis	The Impact of Village Fund on Well-being of the Rural Households in Thailand
Author	Wasirapon Promkotwong
Degree	Master of Economics
Year	2018

The main objective of the present study is twofold. Firstly, it attempts to discover the determinants of demand for rural credit and secondly, to assess the impacts of village fund on rural household welfare in terms of income, consumption and asset. Based on the household Fixed-effect model and using 1998 – 2013 data from four provinces of Thailand: Chachoengsao, Lopburi, Buriram and Sisaket. Our results suggest that age and educational attainment of household head are positively associated with total credit demand but age has a diminishing return to total credit demand while male civil servant is negatively associated with total credit demand. Age and educational attainment of household head are positively associated with formal credit demand, but age has a diminishing effect on formal credit demand. In terms of informal credit demand, none of the factors in this study appears to have any impact on informal credit demand.

Regarding the impacts of the village fund on household welfare, the positive short-term effects on household income and consumption have been found. However,

the village fund debt has a negative effect on household wealth (measured by the ratio of total assets to total debt). This possibly resulted from the fact that the village fund debt increased household debt without expanding household asset in current year. Thus the ratio of household asset to debt fell. Considering the effect of past village fund debt, no statistically significant impact was found on household wealth. The empirical results of this study suggest that the village fund debt can improve household welfare by increasing in household consumption and income, but it does not seem to have any impact on household wealth in the long-run.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาท่าน ผศ.ดร.นิรมล อริยอาภาภมล ที่คอยให้คำแนะนำและมอบความรู้ต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์ และท่านอาจารย์ ดร.มณฑิธร สติมานนท์ ในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรู้ด้านเศรษฐมิติและโปรแกรม STATA รวมถึงครอบครัวที่อบอุ่นที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจในการเรียนปริญญาโทอยู่ตลอดเวลา ขอขอบคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) ที่ให้โอกาสเด็กธรรมดาๆ คนหนึ่งได้รับทุนการศึกษาในการเรียนปริญญาโท ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในด้านเศรษฐศาสตร์ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำมาประยุกต์ วิเคราะห์ สังเคราะห์กับสถานการณ์จริงได้ นอกจากนี้ยังนำการมีเหตุและผลทางเศรษฐศาสตร์มาปรับใช้กับการใช้ชีวิตได้อีกด้วย นอกจากนี้ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ ที่ร่วมเรียนร่วมผจญภัยฝ่าฟันอุปสรรคด้วยกันมา ถึงแม้จะคนละเชื้อชาติแต่เราก็เข้าใจกันได้ดีเพราะใช้ภาษาใกล้เคียงกัน ขอขอบคุณคนพิเศษที่ให้กำลังใจในทุกเรื่องๆ และคอยเคียงข้างอยู่เสมอ สุดท้ายขอขอบคุณตัวเองที่พยายามและอดทนจนทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ ถึงแม้จะใช้ระยะเวลาประมาณหนึ่งแต่ผลลัพธ์ที่ได้คือการที่เราได้เรียนรู้ทักษะต่างๆ เรียนรู้ความมุ่งมั่น ความเพียรพยายาม ความอดทน จนทำให้สามารถเดินไปถึงปลายทางที่หวังไว้

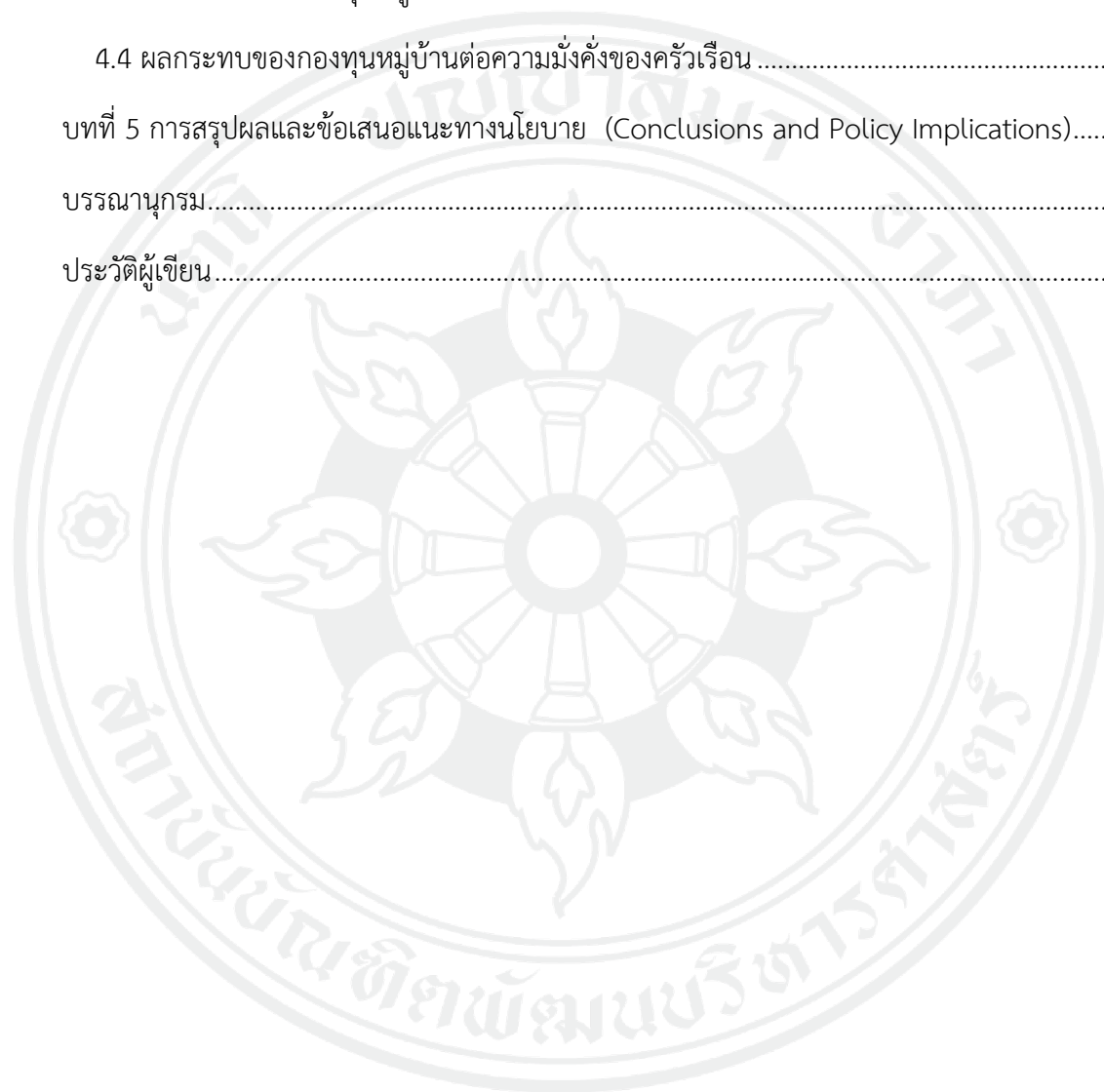
วศิรพล พรหมโคตรวงศ์

ธันวาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ (Introduction).....	1
1.1 การเงินระดับฐานรากในประเทศไทย	3
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย (Objectives of the study).....	5
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Contribution of the study).....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	5
บทที่ 2 ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Reviews)	7
บทที่ 3 วิธีการศึกษา (Methodology).....	20
3.1 แบบจำลองที่ใช้ (Model).....	20
3.1.1 สมการที่ใช้ในการประมาณค่าอุปสงค์สินเชื่อ	23
3.1.2 สมการที่ใช้ในการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ของ ครัวเรือน	25
3.1.3 สมการที่ใช้ประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายของครัวเรือน	25
3.1.4 สมการที่ใช้ประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของ ครัวเรือน	26
3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา (Data).....	26

บทที่ 4 ผลของการประมาณค่า (Results).....	36
4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่ออุปสงค์สินค้า.....	36
4.2 ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ครัวเรือน.....	38
4.3 ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายครัวเรือน.....	40
4.4 ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน.....	43
บทที่ 5 การสรุปผลและข้อเสนอแนะทางนโยบาย (Conclusions and Policy Implications).....	46
บรรณานุกรม.....	49
ประวัติผู้เขียน.....	52

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1.1 จำนวนเงินกู้ยืมจากการเงินระดับฐานรากในประเทศไทย ในไตรมาสที่ 3 ของปี 2556 - 2560.....	3
ตาราง 2.1 สรุปรงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ.....	8
ตาราง 2.2 สรุปรงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน	11
ตาราง 2.3 สรุปรงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	13
ตาราง 2.4 สรุปรงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน	15
ตาราง 3.1 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการประมาณอุปสงค์ของสินเชื่อและผลกระทบจากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน.....	22
ตาราง 3.2 ค่าสถิติเบื้องต้นของชุดข้อมูลที่ใช้ในการประมาณค่า	28
ตาราง 3.3 ค่าสถิติเบื้องต้นของรายได้ต่อหัวจำแนกตามควินไทล์.....	29
ตาราง 3.4 ค่าสถิติเบื้องต้นของค่าใช้จ่ายต่อหัวจำแนกตามควินไทล์รายได้	30
ตาราง 3.5 ค่าสถิติเบื้องต้นของหนี้ที่กู้ยืมมาจากกองทุนหมู่บ้านจำแนกตามควินไทล์รายได้.....	31
ตาราง 3.6 ค่าสถิติเบื้องต้นของทรัพย์สินของครัวเรือนจำแนกตามควินไทล์รายได้.....	32
ตาราง 3.7 ค่าสถิติเบื้องต้นของจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเข้าไปใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้จำแนกตามควินไทล์รายได้.....	33
ตาราง 3.8 ค่าสถิติเบื้องต้นของสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือนจำแนกตามควินไทล์รายได้.....	34
ตาราง 4.1 ผลการประมาณค่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ (จำนวนเงินกู้) ด้วยวิธี Fixed-effects	36
ตาราง 4.2 ผลการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ของครัวเรือน ด้วยวิธี Fixed-effects	38

ตาราง 4.3 ผลการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายของครัวเรือน
ด้วยวิธี Fixed-effects 40

ตาราง 4.4 ผลการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน
ด้วยวิธี Fixed-effects 43

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญ (Introduction)

กว่าทศวรรษที่ผ่านมาการเงินระดับฐานราก (Microfinance) กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่หลายประเทศนิยมใช้ในการแก้ไขปัญหาของคนที่คนจนในชนบทมีข้อจำกัดทางด้านเงินทุนกล่าวคือไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ เพื่อนำเงินทุนมาใช้ในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร ธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น เนื่องจากคนจนในชนบทเป็นผู้มีรายได้น้อยโดยส่วนใหญ่และมีทรัพย์สินที่ไม่เพียงพอในการค้ำประกันเงินกู้กับธนาคารพาณิชย์ เพราะด้วยเหตุที่ว่าธนาคารพาณิชย์มีกฎระเบียบของการกู้ยืมที่ค่อนข้างยุ่งยากและหลากหลายขั้นตอนรวมไปถึงการที่จะต้องมีการค้ำประกันเงินกู้ จึงทำให้คนจนไม่สามารถเข้าถึงเงินทุนได้เท่าที่ควร ทำให้คนจนต้องหันไปพึ่งพาการกู้ยืมนอกระบบ เช่น กู้จากเจ้าของกิจการที่ร่ำรวยในหมู่บ้าน กู้จากเพื่อนบ้าน กู้จากญาติพี่น้อง เป็นต้น และการกู้ยืมนอกระบบมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าธนาคารพาณิชย์แต่ไม่จำเป็นต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน และกฎระเบียบที่เคร่งครัดเมื่อเทียบกับธนาคารพาณิชย์ นอกจากนี้บางชุมชนในชนบทที่อยู่ห่างไกลทำให้ไม่มีธนาคารพาณิชย์ไปตั้งอยู่ในพื้นที่ด้วยข้อจำกัดด้านระยะทาง ด้านโครงสร้างพื้นฐานและด้านเศรษฐกิจ ทำให้ธนาคารพาณิชย์เล็งเห็นว่าไม่ได้เป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดรายได้และกำไรเพิ่มเติมกับทางธนาคาร ด้วยเหตุนี้การเงินระดับฐานรากจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวและช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพของเศรษฐกิจในชุมชน โดยทั่วไปหลักการดำเนินงานขององค์กรการเงินระดับฐานรากคือการระดมเงินออมจากการรวมกลุ่มกันของผู้มีรายได้น้อย และปล่อยสินเชื่อให้กับผู้ที่ต้องการเงินทุนในเขตพื้นที่ชนบทโดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยและผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงเงินทุนจากธนาคารพาณิชย์ นอกจากการออมและให้สินเชื่อแล้วองค์กรการเงินระดับฐานรากยังเป็นการให้ความรู้ด้านการบริหารการเงินแก่คนในชุมชน และมีการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การให้สินเชื่อขององค์กรการเงินระดับฐานรากเป็นการปล่อยกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำและไม่ต้องมีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ องค์กรการเงินระดับฐานรากถูกเรียกกัน ในหลากหลายชื่อ อาทิเช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนสัจจะออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน กองทุนออมทรัพย์ ฯลฯ เป้าหมายหลักของการเงินระดับฐานราก คือการทำให้สวัสดิการของผู้กู้หรือคนจนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้สามารถสร้างรายได้ได้เพิ่มขึ้น เกิดการบริโภคที่เพิ่มขึ้น และมีการลงทุนในการศึกษาของลูกหลานในครัวเรือน เป็นต้น ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นข้อดีและเป็นประโยชน์จากการมีการเงินระดับฐานราก

การเงินระดับฐานรากถูกริเริ่มมาจากศาสตราจารย์ มุฮัมหมัด ยูนุส (Muhammad Yunus) โดยหลังจากจบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากสหรัฐฯ อเมริกา ได้ทำการทดลองให้สินเชื่อกับคนจน โดยเอาเงินของตัวเองปล่อยให้กับคนจนได้กู้ยืมและพบว่าคนจนสามารถจ่ายคืนเงินกู้ได้จึงเกิดการ พัฒนาต่อเนื่องมาเป็นธนาคารกรามีน (Grameen Bank) ในปัจจุบัน (Pattamasiriwat, 2010) ศาสตราจารย์ มุฮัมหมัด ยูนุส ให้เหตุผลว่า “ถ้าทรัพยากรทางการเงินสามารถทำให้คนจนเข้าถึงได้ โดยไม่มีเงื่อนไขและอุปสรรคต่างๆ คนจนนับล้านคนจะสามารถเกิดการพัฒนายิ่งใหญ่” ในเดือน ธันวาคม ปี 2015 มีผู้กู้ยืมเงินจากธนาคารกรามีน 8.81 ล้านคน และในจำนวนนี้เป็นผู้หญิงถึงร้อยละ 97 ในเวลาต่อมาศาสตราจารย์ มุฮัมหมัด ยูนุส และธนาคารกรามีนได้รับรางวัลโนเบลในสาขาสันติภาพ ในปี 2549 (2006) จากการประสบความสำเร็จในการช่วยเหลือคนจนในการก่อตั้งธนาคารกรามีนในบังกลาเทศ และความสำเร็จจากการเงินระดับฐานรากในปี 2005 ได้มีการประกาศให้ปีดังกล่าวเป็นปีแห่งการเงินในระดับฐานรากอีกด้วย โดยธนาคารกรามีนมีหลักการที่แตกต่างจากธนาคารพาณิชย์ทั่วไปคือเป็นการให้สินเชื่อโดยที่ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันและเป็นการกู้ยืมแบบกลุ่ม กล่าวคือเป็นการรวมตัวกันของสมาชิกตั้งแต่ห้าคนขึ้นไปซึ่งสมาชิกในกลุ่มจะต้องเป็นบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันโดยจะทำการเลือกประธานกลุ่มและเมื่อมีหลายกลุ่มก็มีการเลือกประธานของศูนย์ โดยอาศัยหลักการที่ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร มีเงื่อนไขว่าจะต้องชำระคืนเงินกู้ภายใน 58 ถึง 116 สัปดาห์ หากคนในกลุ่มที่กู้ยืมไปแล้วไม่ได้ทำการชำระคืนเงินกู้จะทำให้คนในกลุ่มที่จะกู้ยืมต่อต้องเผชิญกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นและอาจจะทำให้ทั้งกลุ่มไม่ได้รับอนุญาตให้ได้กู้ยืมในอนาคต นอกจากนี้การกู้ยืมแบบกลุ่มยังเป็นการช่วยแก้ไขปัญหของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้กู้กับผู้ให้กู้ เพราะคนในกลุ่มรู้จักกันเป็นอย่างดีทำให้รู้ถึงที่มาที่ไปของเงินกู้และสามารถติดตามทวงถามหนี้ได้ง่าย การเงินระดับฐานรากที่ประสบความสำเร็จที่มีชื่อเสียงโด่งดังทั่วโลก 5 อันดับ (หมายเหตุ: อ้างอิงจากเว็บไซต์ Investopedia โดย J.B. Maverick) ได้แก่ 51Give ในสาธารณรัฐประชาชนจีน Bank Raykat Indonesia ในอินโดนีเซีย BRAC ในบังกลาเทศ ธนาคารกรามีน ในบังกลาเทศ และKiva Microfunds ในซานฟรานซิสโก สหรัฐฯ อเมริกาและอีก 80 กว่าประเทศทั่วโลก โดย 51Give ก่อตั้งในปี 2007 ในปักกิ่งในปี 2015 มีสมาชิกมากกว่า 100 ที่เป็นองค์กรการกุศล Bank Raykat Indonesia ก่อตั้งในปี 1896 ปัจจุบันมีลูกค้ามากกว่า 30 ล้านคน BRAC ก่อตั้งในปี 1972 มีการให้สินเชื่อในปี 2015 มากกว่า 1.4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในขณะที่ธนาคารกรามีนก่อตั้งเมื่อปี 1983 มีการให้สินเชื่อในปี 2015 18 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ Kiva Microfunds ถูกก่อตั้งในปี 2005 มีขนาดสินเชื่อเท่ากับ 850 ล้านเหรียญสหรัฐฯ จะเห็นได้ว่าในอดีตจนถึงปัจจุบันการเงินระดับฐานรากมีบทบาทเพิ่มสูงขึ้นโดยดูได้จากเงินกู้ที่เพิ่มขึ้นและการเป็นสมาชิกที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.1 การเงินระดับฐานรากในประเทศไทย

การเงินระดับฐานรากในประเทศไทยมีกำเนิดอย่างไม่เป็นทางการมานานแล้วจากการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ต่างๆ สหกรณ์ออมทรัพย์ในหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

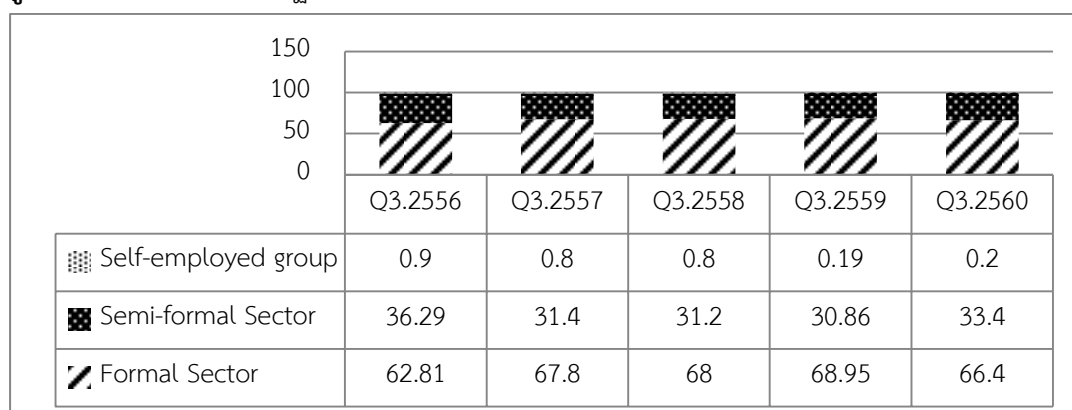
ในประเทศไทย ผู้ให้บริการการเงินระดับฐานรากแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ผู้ให้บริการในระบบ (formal sector) หมายถึง สถาบันการเงินที่มีกฎหมายรองรับ มีการกำกับดูแลและตรวจสอบโดยกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทยอย่างเข้มงวด อาทิ ธนาคารพาณิชย์ สถาบันการเงินเฉพาะกิจ เป็นต้น (2) ผู้ให้บริการกึ่งในระบบ (semi-formal sector) หมายถึง สถาบันที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อส่งเสริมการออมและเป็นแหล่งเงินทุนภายในชุมชน มีกฎหมายรองรับ แต่การกำกับดูแลและตรวจสอบไม่เข้มงวด ได้แก่ สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นต้น และ (3) ผู้ให้บริการนอกระบบ (self-employed group) คือ องค์กรการเงินที่ไม่ใช่สถาบันการเงินในระบบหรือสถาบันกึ่งในระบบแต่ไม่มีกฎหมายรองรับ การกำกับดูแลและตรวจสอบไม่เข้มงวด ได้แก่ กลุ่มพึ่งตนเองหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ตาราง 1.1 จำนวนเงินกู้ยืมจากการเงินระดับฐานรากในประเทศไทย ในไตรมาสที่ 3 ของปี 2556 - 2560

	Q3.2556	Q3.2557	Q3.2558	Q3.2559	Q3.2560
ในระบบ	2,453,832	2,981,557	2,984,418	3,052,464	3,000,000
กึ่งในระบบ	1,417,653	1,378,058	1,372,280	1,433,532	1,600,000
กลุ่มพึ่งพาตนเอง	35,000	35,000	35,000	35,000	10,000

ที่มา : จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2556 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2556, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2557 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2557, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2558 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2558, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2559,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2559, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2560,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2560, 1-6

รูปภาพ 1.1 สินเชื่อระดับฐานรากในประเทศไทย (หน่วย: ล้านล้านบาท) ในไตรมาสที่ 1 ปี 2560

ที่มา : จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2556 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2556, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2557 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2557, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2558 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2558, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2559 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2559, 1-6 จาก “รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ประจำปี 2560 ,” โดย สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2560, 1-6

ตารางที่ 1.1 แสดงจำนวนสินเชื่อในระดับฐานรากในประเทศไทยในไตรมาสที่ 3 ของปี 2556 - 2560 และ รูปภาพที่ 1.1 แสดงสัดส่วนสินเชื่อระดับฐานรากในแต่ละประเภทในช่วงเวลาเดียวกัน พบว่า ใน 5 ปีที่ผ่านมา สินเชื่อฐานรากในระบบเป็นประเภทที่มีจำนวนและสัดส่วนสูงที่สุด (มากกว่าร้อยละ 60) และรองลงมาคือ สินเชื่อระดับฐานรากกึ่งในระบบ ประมาณร้อยละ 30 – 36 และสินเชื่อในกลุ่มพึ่งตนเอง (self-employed group) มีสัดส่วนน้อยที่สุด โดยในแต่ละปีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่พบ คือ สัดส่วนสินเชื่อฐานรากในระบบมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ยกเว้นในปี 2560 ที่ลดลงเพียงเล็กน้อยจากร้อยละ 68.95 เหลือร้อยละ 66.40 สำหรับสินเชื่อระดับฐานรากกึ่งในระบบนั้นเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามคือ มีแนวโน้มลดลงในช่วงปี 2556 – 2559 และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในปี 2560

ในอดีตที่ผ่านมา มีกลุ่มสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จสามารถอยู่มาได้จนถึงปัจจุบัน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลนครเกาะสมุยเป็นกองทุนที่ประสบความสำเร็จมีจำนวนคนเข้าร่วมในโครงการกว่าสี่พันคน โดยเป็นโครงการที่ให้คนในชุมชนออมเงินวันละ 1 บาท (หมายเหตุ: จากกรรณการข่าวผ่านเว็บไซต์ <https://amp.mgronline.com/south/9580000020393.html>) และทำให้คนในชุมชนมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง แต่บางกองทุนหมู่บ้านก็ล้มเหลวเนื่องจากขาดผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถและขาดการติดตามทวงถามหนี้ของคนในชุมชน

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาการเงินระดับฐานรากที่เรียกว่า “กองทุนหมู่บ้าน (Village fund)” ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มสินเชื่อฐานรากกึ่งในระบบ ดำเนินการภายใต้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติที่เป็นหน่วยงานประเภทองค์การมหาชนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี กองทุนหมู่บ้านได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544 ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2544 โดยแต่ละกองทุนจะได้รับเงินทุนสนับสนุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท และกองทุนหมู่บ้าน ในประเทศไทยเป็นกองทุนหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก วัตถุประสงค์ของโครงการคือการปรับปรุงการเข้าถึงเงินทุนและช่วยให้รายได้ของคนจนในชนบทมีเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้คนจนสามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้ รวมไปถึงการช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งในด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนอีกด้วย โดยกองทุนหมู่บ้านมีการแบ่งบัญชีเงินทุนของกองทุนออกเป็น 3 บัญชี ด้วยกัน

1. บัญชีกองทุนหมู่บ้าน คือ บัญชีเงินทุน 1 ล้านบาท ที่ได้มาจากการสนับสนุนจากทางภาครัฐ
2. บัญชีเงินสะสม คือ บัญชีเงินทุนที่เกิดจากการออมของสมาชิก เงินหุ้นของสมาชิก และดอกเบี้ยจากการปล่อยกู้แก่สมาชิกจากเงินสะสม
3. บัญชีเงินกู้ยืม คือ การที่กองทุนหมู่บ้านมีเงินทุนที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก จึงได้ทำการกู้ยืมเงินทุนจากสถาบันการเงิน

ในการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านนั้นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจะเป็นผู้พิจารณาการให้สินเชื่อโดยมีหลักเกณฑ์ในการให้ คือ สามารถอนุมัติสินเชื่อให้แก่บุคคลได้ไม่เกินรายละ 20,000 บาท หากมีสมาชิกที่ต้องการกู้ในจำนวนที่เกินกว่า 20,000 บาท ให้นำเรื่องเข้าที่ประชุมและให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านร่วมกันพิจารณาการให้สินเชื่อดังกล่าว โดยจะต้องไม่เกิน 50,000 บาท (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2554)

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย (Objectives of the study)

- 1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์ของสินเชื่อทั้งในและนอกระบบ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านรายได้ ด้านรายจ่าย และความมั่งคั่ง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Contribution of the study)

การศึกษานี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ รวมถึงผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนในระยะยาว ทั้งในด้านรายได้ รายจ่าย และความมั่งคั่ง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในงานวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย (Thai panel data for economic and social research หรือ Townsend

Thai Data ในพื้นที่ที่เป็นชนบทของ 4 จังหวัดในประเทศไทย ประกอบด้วยจังหวัดในภาคกลาง 2 จังหวัดคือ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดลพบุรี และจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีก 2 จังหวัดคือ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มประชากร: ทุกครัวเรือนที่อาศัยในจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดลพบุรี จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มตัวอย่าง: ทำการสุ่มครัวเรือน 15 ครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน 64 หมู่บ้าน โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 960 ครัวเรือน

สำหรับการศึกษานี้ เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยสถาบันวิจัยเพื่อการประเมินและออกแบบนโยบาย (Research Institute for Policy Evaluation and Design: RIPED) มีเพียงข้อมูลสินเชื่อระดับฐานรากเฉพาะกองทุนหมู่บ้านเท่านั้น แต่ไม่มีข้อมูลสินเชื่อฐานรากอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการกู้ยืมจากสหกรณ์ กลุ่มพึ่งตนเอง หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จึงศึกษาสินเชื่อฐานรากเฉพาะกองทุนหมู่บ้านเท่านั้น

บทที่ 2

ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Reviews)

การเงินระดับฐานราก (Microfinance) ตามคำจำกัดความของธนาคารโลก (World Bank, 1999) คือ การให้บริการทางการเงินแก่ผู้มีรายได้น้อยรวมถึงผู้ประกอบการอาชีพอิสระ บริการทางการเงินดังกล่าว หมายรวมถึง การรับฝากเงินและการให้สินเชื่อ อย่างไรก็ตาม สถาบันการเงินระดับฐานรากบางแห่งยังให้บริการการประกันภัยและบริการในการรับชำระหนี้ นอกจากนี้สถาบันการเงินระดับฐานรากหลายแห่งยังเป็นตัวกลางทางสังคมในการรวมกลุ่ม การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง การอบรมให้ทักษะทางการเงินและทักษะความสามารถในการบริหารจัดการของสมาชิกในกลุ่ม ดังนั้นการเงินระดับฐานรากจึงเป็นทั้งตัวกลางทางการเงินและตัวกลางทางสังคม เพราะฉะนั้นการเงินระดับฐานรากไม่ใช่เป็นการให้บริการทางการเงินเท่านั้นแต่ยังเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาอีกด้วย

ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ให้คำจำกัดความว่า การเงินระดับฐานราก คือ การให้บริการทางการเงินโดยทั่วไป ได้แก่ การรับฝากเงิน การให้สินเชื่อ การรับชำระหนี้ การโอนเงิน การประกันภัยแก่คนยากจนให้สามารถเข้าถึงบริการทางการเงิน รวมไปถึงวิสาหกิจขนาดย่อม (Asian Development Bank, 2000)

ในประเทศไทยได้มีการให้คำจำกัดความของการเงินระดับฐานรากโดยสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (2554) ว่าหมายถึง การให้บริการทางการเงินแก่ผู้มีรายได้น้อยและวิสาหกิจขนาดย่อม หรือกิจกรรมทางการเงินที่เน้นการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อย

จากคำจำกัดความทั้งสามข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความหมายของการเงินระดับฐานรากที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ การเงินระดับฐานรากเป็นการให้สินเชื่อเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยและวิสาหกิจขนาดย่อมให้สามารถเข้าถึงเงินทุน และบริการทางการเงินต่างๆ ทั้งการฝาก การให้สินเชื่อและการประกันภัย

ตาราง 2.1 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ

	Pitt & Khandker (1998)		Khandker (2005)	
วัตถุประสงค์	ศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ		ศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ	
วิธีการศึกษา	Fixed effect		Fixed effect	
ประเทศ	Bangladesh		Bangladesh	
หน่วยของการวิเคราะห์	Individual		Individual	
หัวหน้าครัวเรือนเพศชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย	ผู้หญิง	ผู้ชาย
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	-	+	( )	( )
จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	+	-	( )	( )
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกเพศชาย	Not sig	Not sig	( )	( )
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกเพศหญิง	Not sig	+	Not sig	Not sig
จน.ที่ดินที่ถือครอง	-	Not sig	-	Not sig
ไม่มีผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือน	Not sig	+	-	Not sig
ไม่มีผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน	-	Not sig		
ไม่มีคู่สมรสในครัวเรือน	-	-		

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมีนัยสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ Not sig คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา

ตาราง 2.1 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ (ต่อ)

	Coleman (1999)	Coleman (2006)	Townsend (2012)	Kislat & Menkhoff (2012)
วัตถุประสงค์	ศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ	ศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ	ศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ	ศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อ
วิธีการศึกษา	Tobit	OLS	Fixed effect	Probit
ประเทศ	Thailand	Thailand	Thailand	Thailand
หน่วยของการวิเคราะห์	Household	Household	Household	Household
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกผู้หญิง	+	Not sig		
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกผู้ชาย	Not sig	Not sig		
หัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง	Not sig	Not sig		Not sig
หัวหน้าครัวเรือนเพศชาย			+	
จำนวนรุ่นลูกหลานในหมู่บ้าน	-	-		
จำนวนญาติพี่น้องในหมู่บ้าน	+	+		
ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วย (0/1)	+	+		
ข้าราชการเพศหญิง	-	Not sig		
ข้าราชการเพศชาย	+	Not sig		
มูลค่าที่ดินที่ผู้หญิงถือครอง 5 ปีก่อน	+	Not sig		
มูลค่าที่ดินที่ผู้ชายถือครอง 5 ปีก่อน	Not sig	Not sig		
จำนวนผู้หญิงอายุ 22-39 ปี	+	+		
จำนวนผู้หญิงอายุ 40-59 ปี	+	+		
จำนวนผู้หญิงอายุ 60 ปีขึ้นไป	-	Not sig		
จำนวนผู้ชายอายุ 5-15 ปี	+			
จำนวนเดือนที่เป็นสมาชิก				

	Coleman (1999)	Coleman (2006)	Townsend (2012)	Kislat & Menkhoff (2012)
วัตถุประสงค์	ศึกษาปัจจัย ที่กำหนดอุป สงค์สินเชื่อ	ศึกษาปัจจัยที่ กำหนดอุป สงค์สินเชื่อ	ศึกษาปัจจัยที่ กำหนดอุปสงค์ สินเชื่อ	ศึกษาปัจจัย ที่กำหนดอุป สงค์สินเชื่อ
วิธีการศึกษา ประเทศ	Tobit Thailand	OLS Thailand	Fixed effect Thailand	Probit Thailand
หน่วยของการวิเคราะห์	Household	Household	Household	Household
ธนาคารหมู่บ้าน	Not sig	+		
จำนวนเดือนที่เป็นคณะกรรมการ				
ธนาคารหมู่บ้าน		+		
จำนวนผู้ใหญ่เพศชาย			Not sig	
จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิง			+	
จำนวนเด็ก			Not sig	+
จำนวนผู้ใหญ่				+
หัวหน้าครัวเรือนทำอาชีพ เกษตรกร			Not sig	
อายุของหัวหน้าครัวเรือน			+	-
อายุของหัวหน้าครัวเรือน				
กำลังสอง			-	
จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้า ครัวเรือน			Not sig	-
รายได้ของครัวเรือน				Not sig
สินทรัพย์ของครัวเรือน				Not sig
ที่ดินที่ครัวเรือนถือครอง				Not sig
ขนาดของหมู่บ้าน				-

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมีนัยสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติ Not sig คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา

ตาราง 2.2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน

	Nader (2008)	Mahjabeen (2008)	Razzaque (2010)*
วัตถุประสงค์	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของผู้หญิง	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน
วิธีการศึกษา	OLS	Percentage change	Fixed-effect
ประเทศ	Egypt	Bangladesh	Bangladesh
หน่วยของการวิเคราะห์	Individual	Household	Household
หัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง			+
อายุของผู้หญิง	Not sig		
อายุของหัวหน้าครัวเรือน			+
อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง			-
จำนวนปีการศึกษาของผู้หญิง	Not sig		
จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน			
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกเพศชาย			Not sig
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกเพศหญิง			Not sig
สถานภาพของหัวหน้าครัวเรือน			+
จำนวนเด็ก	Not sig		
การเงินระดับฐานราก	+	+	+
สัดส่วนผู้ชายต่อผู้หญิง			Not sig
ปีที่ผู้ชายร่วมโครงการ			Not sig
ปีที่ผู้หญิงร่วมโครงการ			+

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมีนัยสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ **Not sig** คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา *ตัวแปรตามคือ รายได้ต่อหัวของครัวเรือน

ตาราง 2.2 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน (ต่อ)

	Li et al. (2011)	Boonperm et al. (2013)
วัตถุประสงค์	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อรายได้ของครัวเรือน
วิธีการศึกษา	Difference in difference	Fixed-effect
ประเทศ	China	Thailand
หน่วยของการวิเคราะห์	Household	Household
เพศของหัวหน้าครัวเรือน		( )
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	Not sig	( )
จำนวนปีการศึกษาของเด็ก	Not sig	
ขนาดครัวเรือน	Not sig	
จำนวนผู้มีรายได้	+	
การเงินระดับฐานราก	+	
จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน		( )
ตัวแปรหุ่น 76 จังหวัด		( )
จำนวนผู้ชายในครัวเรือน		( )
จำนวนผู้หญิงในครัวเรือน		( )
กองทุนหมู่บ้าน		Not sig

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมีนัยสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ **Not sig** คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา

ตาราง 2.3 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

	Khandker (2005)	Li et al. (2011)	Townsend (2012)	Boonperm et al. (2013)*
วัตถุประสงค์	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน
วิธีการศึกษา	Fixed effect	Difference in difference	Fixed effect, IV	Fixed effect
ประเทศ	Bangladesh	China	Thailand	Thailand
หน่วยของการวิเคราะห์	Household	Household	Household	Household
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	( )		( )	( )
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	( )	Not sig	( )	( )
อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง			( )	
จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	( )		( )	( )
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกเพศชาย	( )			
จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกเพศหญิง	( )			
เงินกู้ของผู้หญิงในปัจจุบัน	+			
เงินกู้ของผู้หญิงในอดีต	+			
จำนวนปีการศึกษาของเด็ก		Not sig		
ขนาดของครัวเรือน		Not sig		
จำนวนผู้มีรายได้		Not sig		

	Khandker (2005)	Li et al. (2011)	Townsend (2012)	Boonperm et al. (2013)*
วัตถุประสงค์	ศึกษา ผลกระทบ ของการเงินใน ระดับฐานราก ต่อค่าใช้จ่าย ของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบ ของการเงินใน ระดับฐานรากต่อ ค่าใช้จ่ายของ ครัวเรือน	ศึกษา ผลกระทบของ การเงินใน ระดับฐานราก ต่อค่าใช้จ่าย ของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบ ของการเงินใน ระดับฐานรากต่อ ค่าใช้จ่ายต่อหัว ของครัวเรือน
วิธีการศึกษา	Fixed effect	Difference in difference	Fixed effect, IV	Fixed effect
ประเทศ	Bangladesh	China	Thailand	Thailand
หน่วยของการวิเคราะห์	Household	Household	Household	Household
การเงินระดับฐานราก		+		
จำนวนผู้ใหญ่เพศชาย			( )	( )
จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิง			( )	( )
จำนวนเด็กในครัวเรือน			( )	
หัวหน้าครัวเรือนทำ				
การเกษตร			( )	
กองทุนหมู่บ้าน			+	+

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมียนัยสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมียนัยสำคัญทางสถิติ Not sig คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา *ตัวแปรตามคือ ค่าใช้จ่ายต่อหัวของครัวเรือน

ตาราง 2.4 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน

	Pitt & Khandker (1998)	Coleman (1999)	Nader (2008)
วัตถุประสงค์	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของผู้หญิง	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อความมั่งคั่งของผู้หญิง	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินของผู้หญิง
วิธีการศึกษา	Fixed-effect	Non-fixed effect	OLS
ประเทศ	Bangladesh	Thailand	Egypt
หน่วยของการวิเคราะห์	Individual	Individual	Individual
ตัวหน้าครัวเรือน			
เพศหญิง		+	
อายุของผู้หญิง			Not sig
จำนวนปีการศึกษาของผู้หญิง		Not sig	+
จำนวนปีการศึกษาของผู้ชาย		Not sig	
จำนวนรุ่นลูกหลานในหมู่บ้าน		Not sig	
จำนวนเครือญาติในหมู่บ้าน		Not sig	
ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วย (0/1)		+	
ข้าราชการเพศหญิง		+	
ข้าราชการเพศชาย		Not sig	

	Pitt & Khandker (1998)	Coleman (1999)	Nader (2008)
วัตถุประสงค์	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของผู้หญิง	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อความมั่งคั่งของผู้หญิง	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินของผู้หญิง
วิธีการศึกษา	Fixed-effect	Non-fixed effect	OLS
ประเทศ	Bangladesh	Thailand	Egypt
หน่วยของการวิเคราะห์	Individual	Individual	Individual
มูลค่าที่ดินที่ผู้หญิงถือครอง 5 ปีก่อน		+	
มูลค่าที่ดินที่ผู้ชายถือครอง 5 ปีก่อน		Not sig	
จำนวนเดือนที่เป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน		Not sig	
ครัวเรือนเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน (0/1)			
จำนวนเด็ก			
จำนวนผู้หญิงอายุ 40-59 ปี		Not sig	+
จำนวนผู้หญิงอายุ 60 ปีขึ้นไป		Not sig	
การเงินระดับฐานรากที่ผู้หญิงเป็นผู้กู้	+		+

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมีความสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีความสำคัญทางสถิติ Not sig คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา

ตาราง 2.4 สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน (ต่อ)

	Adjei & Arun (2009)	Mago (2013)	Zaidi (2017)
วัตถุประสงค์	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของครัวเรือน	ศึกษาผลกระทบของการเงินในระดับฐานรากต่อทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของครัวเรือน
วิธีการศึกษา	OLS	OLS	Percentage change
ประเทศ	Bangladesh	Zimbabwe	Pakistan
หน่วยของการวิเคราะห์	Ghana	Household	Household
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	Not sig	+	
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	+	+	
ขนาดครัวเรือน	Not sig	+	
การเงินระดับฐานราก	+	+	+

หมายเหตุ : เครื่องหมายลบ (-) คือ มีความสัมพันธ์เชิงลบและมีนัยสำคัญทางสถิติ เครื่องหมายบวก (+) คือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ **Not sig** คือ ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ช่องว่าง ( ) คือ ตัวแปรควบคุมแต่ไม่ได้แสดงผลในงานศึกษา

ในการศึกษานี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันกล่าวคือในส่วนแรกเป็นการศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ และส่วนที่สองได้แก่ การศึกษาผลกระทบจากการกักขังกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และความมั่งคั่งของครัวเรือนโดยวัดจากสัดส่วนทรัพย์สินทั้งหมดต่อหนี้สินทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งการทบทวนวรรณกรรมหรืองานการศึกษาที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้น

(1) งานทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ

มีหลายงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ เช่น การศึกษาของ Pitt & Khandker (1998) ทำการศึกษาผลกระทบของการเข้าร่วมการกักขังแบบกลุ่มของธนาคารกรามีนในบังกลาเทศ โดยเปรียบเทียบระหว่างเพศหญิงและเพศชาย โดยใช้ quasi-experimental survey ผลการศึกษาพบว่าหัวหน้าครัวเรือนเพศชาย การถือครองที่ดินของครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกที่เป็นเพศชาย ส่งผลให้อุปสงค์สินเชื่อของผู้ชายเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่อายุของหัวหน้าครัวเรือนกลับทำให้อุปสงค์สินเชื่อของผู้ชายลดลง ในทางตรงกันข้ามหัวหน้าครัวเรือนเพศชาย อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาสูงสุดของสมาชิกที่เป็นเพศหญิง และจำนวนสมาชิกผู้ใหญ่เพศชายส่งผลให้อุปสงค์สินเชื่อของผู้หญิงลดลง อย่างไรก็ตามในงานการศึกษาของ Coleman (1999)

พบว่าจำนวนปีการศึกษาสูงสุดของผู้หญิง การที่ครัวเรือนมีสมาชิกเป็นข้าราชการเพศชาย และจำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงอายุ 22 ถึง 29 ปี และอายุ 60 ปีขึ้นไป ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อจากธนาคารหมู่บ้าน (village bank) ในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังพบว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้นส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อจากธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Coleman (2006) ที่พบว่าการที่ครัวเรือนมีสมาชิกเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้นจะทำให้อุปสงค์ในการกู้ยืมจากธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามการมีสมาชิกในครัวเรือนเป็นข้าราชการทั้งเพศหญิงและชายไม่ได้ส่งผลกระทบใดๆ ต่ออุปสงค์ในการกู้ยืมจากธนาคารหมู่บ้านในประเทศไทย จากงานศึกษาของ Kaboski & Townsend (2012) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงและอายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือนในประเทศไทยเพิ่มสูงขึ้นในขณะเดียวกันอายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสองกลับส่งผลให้อุปสงค์สินเชื่อกองทุนหมู่บ้านลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อกองทุนหมู่บ้านเพิ่มสูงขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง นอกจากนี้งานศึกษาของ Kislak & Menkhoff (2012) เป็นการศึกษาอุปสงค์สินเชื่อกองทุนหมู่บ้านในประเทศไทย พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และขนาดของหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นมีโอกาสให้การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านลดลง ในขณะที่จำนวนเด็กและจำนวนผู้ใหญ่ในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นมีโอกาสนำให้การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

(2) งานทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการเงินระดับฐานรากต่อสวัสดิการของครัวเรือนในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และความมั่งคั่ง

ในด้านรายจ่ายหรือการบริโภคของครัวเรือนนั้น จากการศึกษาของ Pitt & Khandker (1998) พบว่า หากผู้หญิงกู้ยืมเงิน 100 taka (49 บาท) การบริโภคของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 18 taka (8.82 บาท) ต่อปี และหากผู้ชายเป็นผู้กู้การบริโภคของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 11 taka (5.39 บาท) ต่อปี ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับงานการศึกษาของ Khandker (2005) ที่พบว่าการเงินระดับฐานรากในบังกลาเทศ ส่งผลให้การบริโภคเพิ่มสูงขึ้นทั้งในส่วนที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร โดยเฉพาะในเพศหญิงแต่กลับไม่ส่งผลกระทบในเพศชาย นอกจากนี้ Li et al. (2011) Kaboski & Townsend (2012) และ Boonperm et al. (2013) พบว่า การเงินระดับฐานรากส่งผลให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในประเทศจีนและประเทศไทย มีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการเงินระดับฐานรากในบังกลาเทศ เช่น การศึกษาของ Mahjabeen (2008) Razzaque (2010) และ Mazumder & Lu (2015) โดยในด้านรายได้พบว่า การเงินระดับฐานรากส่งผลให้รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น และการเงินระดับฐานรากยังส่งผลให้รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในบังกลาเทศเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้การเงินระดับฐานรากไม่ได้เพียงทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังสามารถทำให้ครัวเรือนได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ และปรับปรุงพัฒนา

คุณภาพชีวิตของครัวเรือนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้อีกด้วย ยกตัวอย่าง เช่น การมีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขภาพในครัวเรือน การมีแหล่งน้ำดื่มสะอาดในครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนได้รับการศึกษา การที่ครัวเรือนสามารถเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุข อีกทั้งยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายภายในครัวเรือน และการช่วยลดระดับความยากจนของครัวเรือนให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ เป็นต้น Nader (2008) ศึกษาผลกระทบของการเงินระดับฐานรากในประเทศอียิปต์ ซึ่งพบว่าการเงินระดับฐานรากส่งผลให้รายได้ทั้งหมดของผู้หญิงเพิ่มสูงขึ้น เช่นเดียวกับการศึกษาของ Li et al. (2011) ที่พบว่าการเงินระดับฐานรากส่งผลให้รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนจีนเพิ่มสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในงานการศึกษาของ Boonperm et al. (2013) แสดงให้เห็นว่าการเงินระดับฐานรากไม่ได้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนในประเทศไทย ในขณะที่ Menkhoff & Rungruxsirivorn (2011) ได้อธิบายไว้ว่ากองทุนหมู่บ้านในประเทศไทยเป็นหนึ่งในแหล่งเงินทุนที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส ซึ่งเป็นการลดข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้มีรายได้น้อย

นอกจากนี้แล้วในด้านผลกระทบของความมั่งคั่งของครัวเรือนนั้นจากงานการศึกษาในบังกลาเทศ เช่น การศึกษาของ Pitt & Khandker (1998) พบว่าการกู้ยืมจากการเงินระดับฐานรากของผู้หญิงส่งผลให้มูลค่าทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดิน เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ของผู้หญิงเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Nader (2008) ได้อธิบายไว้ว่าการกู้ยืมจากการเงินในระดับฐานรากส่งผลให้ทรัพย์สินของผู้หญิงในประเทศอียิปต์เพิ่มสูงขึ้น และจากการศึกษาของ Adjei & Arun (2009) Mago (2013) และ Zaidi (2017) อธิบายไว้ว่าการเงินระดับฐานรากส่งผลให้ทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของครัวเรือน (ในประเทศกาน่า แอฟริกาใต้ และปากีสถาน ตามลำดับ) เพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการศึกษาของ Coleman (1999) กลับพบว่าตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อบริษัท คือ ระยะเวลาของการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน (village bank) และการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความมั่งคั่งของผู้หญิงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่อย่างใด แต่พบว่าปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น การที่สมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน การมีข้าราชการเพศหญิงในครัวเรือน มูลค่าที่ดินที่ผู้หญิงเป็นเจ้าของเมื่อ 5 ปี ก่อนทำการสำรวจ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ความมั่งคั่งของผู้หญิงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยสูงขึ้น

บทที่ 3

วิธีการศึกษา (Methodology)

3.1 แบบจำลองที่ใช้ (Model)

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลอง Fixed-effects โดยใช้ข้อมูลจากชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย (Thai panel data for economic and social research หรือ Townsend Thai Data) ตั้งแต่ปี 2541 ถึง 2556 แต่มีได้ใช้ข้อมูลในปี 2544 เนื่องจากในปีดังกล่าวโครงการกองทุนหมู่บ้านเพิ่งเริ่มดำเนินการ และมีจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านอยู่เป็นจำนวนน้อย แบบจำลองทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นได้ถูกนำมาใช้ในการประมาณการอุปสงค์ของสินเชื่อ (Demand for credit) และการประมาณค่าหาผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนในด้านรายได้ รายจ่าย และความมั่งคั่ง โดยวัดจากสัดส่วนทรัพย์สินทั้งหมดต่อหนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน

ลักษณะของแบบจำลอง Fixed-effects สามารถพิจารณาได้จากสมการเส้นตรงที่ (1) ที่มีจำนวนข้อมูลที่ N และช่วงเวลา T โดยมีลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้ (Unobserved)

$$v_{i,t} = X_{i,t}\delta + \gamma_i + \varepsilon_{i,t}; t = 1, \dots, T \text{ and } i = 1, \dots, N \quad (1)$$

โดยที่ $v_{i,t}$ คือ ตัวแปรตามสำหรับบุคคลหรือครัวเรือนที่ i ณ เวลา t

$X_{i,t}$ คือ ตัวแปรอิสระ i ณ เวลา t $1 \times n$ จำนวนตัวแปรอิสระ

γ_i คือ ลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้

$\varepsilon_{i,t}$ คือค่าความคลาดเคลื่อน

โดยที่ γ_i มีลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้ และเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่คงที่ไม่แปรผันไปตามกาลเวลา ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะเฉพาะตัวโดยธรรมชาติของบุคคล ครัวเรือน หรือประเทศ เป็นต้น ลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้ (γ_i) นั้น ในแบบจำลอง Random-effects จะไม่ส่งผลต่อตัวแปรอิสระของ $X_{i,t}$ ในทุกช่วงเวลาของ t โดยที่ $t = 1, \dots, T$ แต่ในแบบจำลอง Fixed-effects ลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้ (γ_i) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ ซึ่งลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้นั้น ไม่สามารถควบคุมได้โดยตรงในแบบจำลอง Random-effects ในขณะที่แบบจำลอง Fixed-effects สามารถกำจัดลักษณะดังกล่าวได้ และควบคุมลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้ และไม่แปรผันไปตามกาลเวลา (Time-invariant) ของหน่วยสำรวจที่อาจจะส่งผลต่อค่าสัมประสิทธิ์ โดยสามารถอธิบายได้ตามสมการที่ (2)

$$v_{i,t} - \bar{v}_i = (X_{i,t} - \bar{X}_i)\delta + (\gamma_i - \bar{\gamma}_i) + (\varepsilon_{i,t} - \bar{\varepsilon}_i) \rightarrow v'_{i,t} = \bar{X}'_{i,t}\delta + \bar{\varepsilon}'_{i,t} \quad (2)$$

โดยที่ $\bar{X}_i = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T X_{i,t}$

$$\bar{\varepsilon}_i = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T \varepsilon_{i,t}$$

γ_i มีค่าคงที่

$$\bar{\gamma}_i = \gamma_i$$

เนื่องจากลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้ดังกล่าวมีการแอบแฝงหรือฝังตัวอยู่ในสมการ เมื่อเรานำค่าตัวแปรของแต่ละหน่วยสำรวจ เช่น บุคคล หรือครัวเรือน มาลบกับค่าเฉลี่ยของตัวแปรของแต่ละหน่วยสำรวจนั้น ๆ (demean) ผลกระทบจากลักษณะเฉพาะที่ไม่สามารถวัดได้จะถูกกำจัดออกไปจากสมการ จึงทำให้ค่าสัมประสิทธิ์ δ_{FE} ที่ได้มาจากผลการประมาณค่าด้วยแบบจำลอง Fixed-effects ไม่เกิดความเอนเอียง ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แบบจำลองดังกล่าวในการประมาณค่าสำหรับครัวเรือนที่มีลักษณะที่ไม่สามารถวัดได้บางประการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาส่วนนี้เป็นการประมาณอุปสงค์ของสินเชื่อ โดยสินเชื่อในที่นี้ หมายรวมถึงสินเชื่อจากสถาบันการเงินในระบบ คือ ธนาคาร บริษัทเงินทุน สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร และสินเชื่อในระบบ คือ องค์กรการเงินที่ไม่ใช่สถาบันการเงินในระบบหรือสถาบันกึ่งในระบบ เช่น เจ้าของเงินทุนหรือเจ้าของกิจการในชุมชน ญาติพี่น้อง เป็นต้น โดยตัวแปรที่เป็นปัจจัยในการกำหนดอุปสงค์ของเงินกู้ของครัวเรือนได้แก่ ตัวแปรหุ่นเพศของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง จำนวนผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือน จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน มูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ และตัวแปรหุ่นการมีสมาชิกในครัวเรือนเป็นข้าราชการพลเรือน ในส่วนของตัวแปรควบคุมจำนวนผู้ใหญ่ทั้งเพศหญิงและเพศชาย รวมไปถึงจำนวนเด็กในครัวเรือน เป็นการประมาณค่าเพื่อพิจารณาถึงความแตกต่างกันของแต่ละครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกที่แตกต่างกันซึ่งอาจส่งผลต่ออุปสงค์สินเชื่อได้ต่างกัน

ในส่วนที่ 2 เป็นการประมาณค่าผลกระทบของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน คือ ด้านรายได้ รายจ่าย และความมั่งคั่งของครัวเรือน

ด้านที่ 1 ด้านรายได้ของครัวเรือนโดยในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาผลกระทบของการกู้ยืมต่อรายได้ของครัวเรือน โดยตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดรายได้ของครัวเรือนได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง จำนวนผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือน จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน จำนวนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือน (Amount for credit) รวมไปถึงจำนวนที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้ของครัวเรือนด้วย

ด้านที่ 2 ศึกษาและประมาณการผลกระทบด้านรายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือนโดยรวมทั้งรายจ่ายที่เป็นอาหาร (Foods) เช่น ข้าว ธัญพืช นม เนื้อ ผลไม้ เป็นต้น และรายจ่ายอื่นๆ ที่มีใช่อาหาร (Non-foods) (หมายเหตุ: รายจ่ายที่มีใช่อาหาร ประกอบด้วย บุหรี่ ยาสูบ ยาเส้น เหล้า เบียร์

เสื้อผ้า ค่าซ่อมแซมบ้าน ค่าซ่อมแซมยานพาหนะ ค่ากิจกรรมในงานพิธีกรรมต่างๆ (แต่งงาน ศาสนา) ค่าใช้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา) โดยตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดรายจ่ายของครัวเรือน ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง จำนวนผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือน จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน และจำนวนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือน รวมไปถึงจำนวนที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้ของครัวเรือนด้วย

ด้านที่ 3 ประมาณผลกระทบของความมั่งคั่งจากสัดส่วนทรัพย์สินทั้งหมด (มูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ) ต่อหนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน โดยตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดความมั่งคั่งของครัวเรือน ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง จำนวนผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือน จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน จำนวนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือน และตัวแปรหุ่นการเป็นข้าราชการพลเรือน รายละเอียดตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการประมาณสมการ แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตาราง 3.1 ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการประมาณอุปสงค์ของสินเชื่อและผลกระทบจากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน

ตัวแปร (Variables)	คำจำกัดความ (Definition)	หน่วย (Units of variables)
male_head	ตัวแปรหุ่นเพศของหัวหน้าครัวเรือนที่ male_head = 1 หากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย male_head = 0 หากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง	ไม่มีหน่วย
num_male	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นผู้ใหญ่เพศชายที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป	คน
num_female	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นผู้ใหญ่เพศหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป	คน
num_kids	จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 17 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง	คน
age_head	อายุของหัวหน้าครัวเรือน	ปี
age_headsq	อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังสอง	ปี
year_sch_h	จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	ปี
male_cv_sv	male_cv_sv = 1 หากมีข้าราชการเพศชายในครัวเรือน	

ตัวแปร (Variables)	คำจำกัดความ (Definition)	หน่วย (Units of variables)
	male_cv_sv = 0 หากไม่มีข้าราชการเพศชายในครัวเรือน	ไม่มีหน่วย
female_cv_sv	female_cv_sv = 1 หากมีข้าราชการเพศหญิงในครัวเรือน female_cv_sv = 0 หากไม่มีข้าราชการเพศหญิงในครัวเรือน	ไม่มีหน่วย
Debt	จำนวนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้าน	บาท
Asset	มูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ	บาท
Cultisize	จำนวนที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้จากการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น	ไร่
Assetdratio	สัดส่วนทรัพย์สินทั้งหมด (มูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ) ต่อหนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน	ไม่มีหน่วย
θ_i	ตัวแปรลักษณะบางประการของครัวเรือนที่ไม่สามารถวัดได้หรือ ไม่ได้ทำการสำรวจ (fixed unobserved household effect)	ไม่มีหน่วย

3.1.1 สมการที่ใช้ในการประมาณค่าอุปสงค์สินเชื่อ

$$\begin{aligned}
 tdebt_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 male\_head_{i,t} + \beta_2 num\_male_{i,t} + \beta_3 num\_female_{i,t} \\
 & + \beta_4 num\_kids_{i,t} + \beta_5 age\_head_{i,t} + \beta_6 age\_headsq_{i,t} \\
 & + \beta_7 year\_sch\_h_{i,t} + \beta_8 asset_{i,t} + \beta_9 male\_cv\_sv_{i,t} \\
 & + \beta_{10} female\_cv\_sv_{i,t} + \theta_i + \varepsilon_{i,t} \quad (1)
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 fdebt_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 male\_head_{i,t} + \beta_2 num\_male_{i,t} + \beta_3 num\_female_{i,t} \\
 & + \beta_4 num\_kids_{i,t} + \beta_5 age\_head_{i,t} + \beta_6 age\_headsq_{i,t} \\
 & + \beta_7 year\_sch\_h_{i,t} + \beta_8 asset_{i,t} + \beta_9 male\_cv\_sv_{i,t} \\
 & + \beta_{10} female\_cv\_sv_{i,t} + \theta_i + \varepsilon_{i,t} \quad (1.1)
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 ifdebt_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 male\_head_{i,t} + \beta_2 num\_male_{i,t} + \beta_3 num\_female_{i,t} \\
 & + \beta_4 num\_kids_{i,t} + \beta_5 age\_head_{i,t} + \beta_6 age\_headsq_{i,t} \\
 & + \beta_7 year\_sch\_h_{i,t} + \beta_8 asset_{i,t} + \beta_9 male\_cv\_sv_{i,t} \\
 & + \beta_{10} female\_cv\_sv_{i,t} + \theta_i + \varepsilon_{i,t} \quad (1.2)
 \end{aligned}$$

โดยที่ $tdebt_{i,t}$ คือ อุปสงค์ของสินเชื่อทั้งหมด (Demand for borrowing) หรือจำนวนเงินกู้ทั้งหมด ในครัวเรือน i และเวลา t

$fdebt_{i,t}$ คือ อุปสงค์ของสินเชื่อในระบบ ในครัวเรือน i และเวลา t

$ifdebt_{i,t}$ คือ อุปสงค์ของสินเชื่อนอกระบบ ในครัวเรือน i และเวลา t

จากข้อสมมติฐานและจากงานการศึกษาในหลายๆ งานกล่าวว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวกำหนดความต้องการเงินหรือจำนวนเงินที่กู้ โดยที่หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงอาจจะมีโอกาสในการกู้เงินได้มากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าเพราะมีความ

มั่นคงทางด้านรายได้และความน่าเชื่อถือมากกว่า แต่ในขณะเดียวกันการศึกษาก็มีความสัมพันธ์กับรายได้ การศึกษาสูงทำให้รายได้สูงก็อาจจะทำให้คนต้องการสินเชื่อน้อยลง จากงานการศึกษาของ Becker (1975) การลงทุนในทุนมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการศึกษา การฝึกอบรมของแรงงาน ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อค่าจ้างหรือเงินเดือน กล่าวคือ ยิ่งมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นยิ่งทำให้ค่าจ้างหรือเงินเดือนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการศึกษาก็เปรียบเสมือนการฝึกฝีมือฝึกทักษะของแรงงาน เพียงแต่เป็นการฝึกในโรงเรียน นอกจากนี้ในช่วงชีวิตของคนหนึ่งคนนั้นมีความต้องการเงินที่แตกต่างกันดังนั้นอายุของครัวเรือนครัวเรือนจึงน่าจะเป็นตัวกำหนดความต้องการเงินกู้ถ้าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นวัยกลางคนที่มีรายได้มั่นคงก็อาจจะมีความต้องการน้อยเมื่อเทียบกับหัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุมาก เช่น อยู่ในวัยเกษียณ เนื่องจากในวัยนี้ไม่ได้ทำงานแล้วทำให้ไม่มีรายได้จึงมีความต้องการเงินมากกว่า จากงานการศึกษาของ Browning, Crossley, Browning, & Crossley (2016) ตามทฤษฎี Life cycle model ได้พยากรณ์การบริโภคของบุคคลในแต่ละช่วงวัยพบว่าเมื่อมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นการบริโภคจะเพิ่มขึ้นตาม ในขณะที่ช่วงวัยเกษียณนั้นเมื่อไม่มีรายได้ ทำให้การบริโภคลดลงตามรายได้ที่ลดลง และจากผลการศึกษาของ Hubbard (2016) ช่วงชีวิตหลังวัยเกษียณยังมีรายได้สุทธิต่อรายได้ถาวรลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงวัยอื่นๆ ซึ่งรายได้สุทธิหมายถึงรวมถึงสินทรัพย์ที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ตัวเงินหลังจากหักหนี้สิน ดังนั้นคนในช่วงวัยเกษียณจึงมีความต้องการสินเชื่อน้อยกว่า เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นเราสามารถใช้ตัวแปรอายุกำลังสองโดยดูว่าถ้าคนที่มีอายุมาก ตามสมมติฐานแล้วนั้นจะมีความต้องการสินเชื่อน้อยขึ้นเมื่อเทียบกับกรณีปกติ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนยังเป็นตัวกำหนดปริมาณเงินกู้อีกด้วย หากครัวเรือนที่มีจำนวนเด็กมากแสดงถึงภาวะการพึ่งพิงที่สูงเนื่องจากเด็กไม่มีรายได้และอาจจะมีภาระค่าใช้จ่ายของเด็ก เช่น มีค่าใช้จ่ายในเรื่องของค่านมเด็ก ในเรื่องของการศึกษา เป็นต้น จึงอาจส่งผลกระทบต่อความต้องการสินเชื่อ และการที่มีจำนวนผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชายกับผู้หญิงก็มีความแตกต่างกันในการต้องการสินเชื่อ (จำนวนเงิน) รวมไปถึงโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของทั้งชายและหญิงอีกด้วย Khandker (2005) พบว่าสินเชื่อ (จำนวนเงิน) ที่ผู้หญิงเป็นผู้กู้ทั้งในอดีตและในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายรายปีต่อหัว ทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นอาหาร (Food expenditure) และค่าใช้จ่ายรายปีอื่นๆ ที่มิใช่อาหาร (Non-food expenditure) ในขณะที่สินเชื่อที่ผู้ชายเป็นผู้กุนั้นทั้งในอดีตและในปัจจุบันไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งค่าใช้จ่ายในที่นี้ถูกใช้เป็นตัวชี้วัดสวัสดิการของครัวเรือน นอกจากนี้มีอีกข้อสมมติฐานที่ว่ามูลค่าของการถือครองที่ดินยังเป็นตัวกำหนดความต้องการสินเชื่ออีกด้วย ซึ่งมูลค่าของการถือครองที่ดินของครัวเรือนเป็นการบ่งบอกถึงความมั่งคั่งของครัวเรือน

3.1.2 สมการที่ใช้ในการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ของครัวเรือน

$$\begin{aligned} Income_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 male\_head_{i,t} + \beta_2 num\_male_{i,t} + \beta_3 num\_female_{i,t} \\ & + \beta_4 num\_kids_{i,t} + \beta_5 age\_head_{i,t} + \beta_6 age\_headsq_{i,t} \\ & + \beta_7 year\_sch\_h_{i,t} + \beta_8 debt_{i,t} + \beta_9 cultisize_{i,t} + \beta_{10} male\_cv\_sv_{i,t} \\ & + \beta_{11} female\_cv\_sv_{i,t} + \theta_i + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (2)$$

โดยที่ $Income_{i,t}$ คือ รายได้ของครัวเรือนจากการประกอบอาชีพ ในครัวเรือน i และเวลา t ซึ่งรายได้ในสมการนี้เป็นรายได้สุทธิรวมรายได้จากการทำการเกษตร การประกอบธุรกิจและค่าจ้างหรือเงินเดือน รวมถึงรายได้จากการลงทุนในการเกษตรและประกอบธุรกิจ

จากสมการที่ 2 ผู้วิจัยมีข้อสมมติฐานจากการอ่านงานวิจัยต่างๆ ว่าลักษณะทั่วไปของครัวเรือน เช่น อายุ การศึกษา ของหัวหน้าครัวเรือน เป็นตัวกำหนดรายได้ และจำนวนเงินที่กู้จากกองทุนหมู่บ้านอาจเป็นตัวกำหนดรายได้ของครัวเรือนจากการที่กู้เงินมาประกอบกิจกรรมทางการเกษตร ประกอบธุรกิจส่วนตัวเล็กๆ ในชุมชน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนได้มากขึ้น อีกทั้งจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ อาจเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ครัวเรือนให้สูงขึ้นอีกด้วยเพราะเป็นที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มเติมแก่ครัวเรือน

3.1.3 สมการที่ใช้ประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายของครัวเรือน

$$\begin{aligned} Exp_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 male\_head_{i,t} + \beta_2 num\_male_{i,t} + \beta_3 num\_female_{i,t} \\ & + \beta_4 num\_kids_{i,t} + \beta_5 age\_head_{i,t} + \beta_6 age\_headsq_{i,t} \\ & + \beta_7 year\_sch\_h_{i,t} + \beta_8 debt_{i,t} + \beta_9 cultisize_{i,t} + \beta_{10} male\_cv\_sv_{i,t} \\ & + \beta_{11} female\_cv\_sv_{i,t} + \theta_i + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (3)$$

โดยที่ $Exp_{i,t}$ คือ รายจ่ายของครัวเรือนในด้านที่เป็นอาหารและด้านอื่นๆ ที่มีใช่อาหาร ในครัวเรือน i และเวลา t สาเหตุที่มีการประมาณค่าผลกระทบด้านรายจ่ายของครัวเรือนนอกจากการประมาณค่าผลกระทบด้านรายได้เพียงอย่างเดียวนั้นเนื่องจากต้องการทราบว่า จากการที่ครัวเรือนได้ทำการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านนั้นการบริโภคของครัวเรือนมีลักษณะเช่นไรมีการบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้นหรือลดลง ซึ่งการที่ประมาณค่าด้านรายได้เพียงอย่างเดียวนั้นอาจจะมองไม่เห็นภาพว่าหากครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นครัวเรือนนั้นจะบริโภคเพิ่มขึ้นตามรายได้ที่เพิ่มขึ้น

จากสมการที่ 3 เป็นสมการการประเมินผลกระทบการบริโภคของการกู้ยืมจากการกองทุนหมู่บ้าน จากข้อสมมติฐานที่ว่า การที่ครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินอาจมาจากความต้องการเงินเพื่อทำการเกษตรตามฤดูกาล ประกอบการทำธุรกิจของครัวเรือน ตลอดจนการกู้มาเพื่อการบริโภคและใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลในกรณีฉุกเฉิน โดยหลังจากการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านอาจทำให้ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นหรือลดลง และนอกจากนี้จำนวนสมาชิกในครัวเรือนอาจส่งผลต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน หากครัวเรือนที่มีสมาชิกมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนที่มีสมาชิกน้อยกว่าครัวเรือนที่มีสมาชิกมากกว่าอาจจะมีค่าใช้จ่ายที่มากกว่า

3.1.4 สมการที่ใช้ประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน

$$\begin{aligned} \text{assetdratio}_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 \text{male\_head}_{i,t} + \beta_2 \text{num\_male}_{i,t} + \beta_3 \text{num\_female}_{i,t} \\ & + \beta_4 \text{num\_kids}_{i,t} + \beta_5 \text{age\_head}_{i,t} + \beta_6 \text{age\_headsq}_{i,t} \\ & + \beta_7 \text{year\_sch\_h}_{i,t} + \beta_8 \text{debt}_{i,t} + \beta_9 \text{male\_cv\_sv}_{i,t} \\ & + \beta_{10} \text{female\_cv\_sv}_{i,t} + \theta_i + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (4)$$

โดยที่ $\text{Assetdratio}_{i,t}$ คือ เป็นตัวแทนความมั่งคั่งของครัวเรือนที่ i และเวลาที่ t โดยหามาจากเอาทรัพย์สินทั้งหมดหารด้วยหนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน

ในการศึกษานี้ความมั่งคั่งของครัวเรือนมีตัวชี้วัด คือ สัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สิน (Asset Debt Ratio) โดยทรัพย์สินในที่นี้คือที่ดินที่ครัวเรือนครอบครองเป็นเจ้าของ และนับรวมมูลค่าสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นๆ ด้วย จึงนับเฉพาะที่มีเอกสารที่ยืนยันว่าครัวเรือนเป็นเจ้าของ ได้แก่ โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองการทำประโยชน์ในที่ดิน (นส.3ก) ใบแจ้งการครอบครองที่ดิน (สค.1) เอกสารสิทธิเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.) สิทธิทำกินในเขตป่าสงวนและป่าไม้เสื่อมโทรม (สทก.) โดยโฉนดที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของครัวเรือนสามารถซื้อขายได้ นส.3ก มีสิทธิ์ครอบครองและสามารถซื้อขายรวมถึงเปลี่ยนเป็นโฉนดได้ ในขณะที่ สค.1 สามารถเปลี่ยนเป็นโฉนดหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ได้ แต่ในปัจจุบันได้ถูกยกเลิกไปแล้ว และ ส.ป.ก. เป็นสิทธิ์ประโยชน์ของครัวเรือนซื้อขายไม่ได้แต่โอนให้ทายาทได้ ในส่วนของ สทก. มีเพียงสิทธิ์ทำกินสามารถตกไปถึงทายาทได้ ซึ่งความมั่งคั่งของครัวเรือนเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่นักวิจัยให้ความสนใจโดยหนี้สินของครัวเรือนอาจจะส่งผลให้ความมั่งคั่งของครัวเรือนลดลงหรือในทางกลับกันหนี้สินของครัวเรือนอาจจะส่งผลให้ความมั่งคั่งของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น จากการที่กู้เงินมาลงทุนในกิจกรรมทางเกษตร การประกอบธุรกิจส่วนตัว ซึ่งเป็นการทำให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ทำให้ครัวเรือนสามารถมีรายได้ที่เพียงพอในการไปซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นก็อาจทำให้ความมั่งคั่งของครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากกรณีดังกล่าว ในการศึกษานี้ มิได้รวมเอาทรัพย์สินอื่นๆ เช่น รถยนต์ รถแทรกเตอร์ มาคำนวณด้วย เนื่องจากมูลค่าทรัพย์สินเหล่านี้ไม่สามารถคำนวณเป็นมูลค่าตัวเงินได้ชัดเจน

3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา (Data)

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย (Thai panel data for economic and social research หรือ Townsend Thai Data โดยเป็นชุดข้อมูลระดับครัวเรือนแบบตัวอย่างซ้ำรายปีในพื้นที่ชนบท จากการสำรวจโดยสถาบันวิจัยเพื่อการประเมินและออกแบบนโยบาย (Research Institute for Policy Evaluation and Design: RIPED) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มหาวิทยาลัยชิคาโก และสำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย (สกว.) โดยใช้ในการสำรวจแบบ quasi-experiment ใน 4 จังหวัดของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี 2541-2556 (1998-2013) แต่ไม่ได้ใช้ข้อมูลในปี 2544 เนื่องจากในปีดังกล่าวโครงการกองทุนหมู่บ้านเพิ่งเริ่มดำเนินการ และมีจำนวนครัวเรือนที่กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านอยู่เป็นจำนวนน้อย จังหวัดที่ทำการ

สำรวจ ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ลพบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคกลางของประเทศไทยและใกล้กรุงเทพฯ ส่วนอีก 2 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นภูมิภาคที่คนส่วนใหญ่ยากจน โดยครัวเรือนที่ทำการสำรวจมีครัวเรือนทั้งหมด 960 ครัวเรือน แบ่งเป็นจังหวัดละ 240 ครัวเรือน

ตารางที่ 3.2 แสดงค่าสถิติเบื้องต้นของตัวแปรต่างๆ ในการประมาณค่าโดยจากชุดข้อมูลในงานการศึกษานี้เป็นการศึกษาผลกระทบจากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน โดยเริ่มโครงการในปี 2544 ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดทำค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เฉพาะในปี 2548 และ 2556 เนื่องจากปี 2548 นั้น โครงการได้กระจายไปยังชุมชนต่างๆ พอสมควรแล้ว และปี 2556 เป็นปีที่มีการเก็บข้อมูลล่าสุดของกลุ่มตัวอย่าง โดยพบว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นหลังจากเริ่มโครงการ โดยในปี 2548 มีการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 40,530 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และในปี 2556 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 43,024 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในส่วนของรายได้ของครัวเรือนนั้นผู้วิจัยได้จัดทำเป็นรายได้ต่อหัวเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน โดยรายได้เฉลี่ยต่อหัวมีแนวโน้มปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นจากปี 2548 ถึงปี 2556 โดยเพิ่มจาก 71,335 บาทต่อปี เป็น 110,095 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 35 ค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมดต่อหัวโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จาก 7,632 บาทต่อปี ในปี 2548 เป็น 15,103 บาทต่อปี ในปี 2556 ซึ่งคิดเป็น 2 เท่า

หนี้สินทั้งหมดของครัวเรือนมีแนวโน้มปรับตัวลดลงจาก 187,104 บาท ในปี 2548 เป็น 173,195 บาท ในปี 2556 และหนี้ในระบบนั้นมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อย จาก 113,868 บาท ในปี 2548 เป็น 115,431 บาท ในปี 2556 อาจเป็นผลมาจากการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในประเทศไทย ในปี 2554 ซึ่งสร้างความเสียหายแก่ทรัพย์สิน สิ่งปลูกสร้าง รวมไปถึงพื้นที่ทางการเกษตรของครัวเรือน จึงมีการกู้ยืมหนี้ในระบบมากขึ้นเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงสิ่งปลูกสร้าง และลงทุนในการเกษตร ในขณะที่หนี้นอกระบบมีการปรับตัวลดลงกึ่งหนึ่ง จาก 39,002 บาทในปี 2548 เหลือเพียง 18,826 บาทในปี 2556 มูลค่าแท้จริงของที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจาก 962,823 บาท เป็น 1,166,681 บาท ในปี 2548 และ 2556 ตามลำดับ จำนวนที่ดินที่ครัวเรือนใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้ (ที่ดินสำหรับทำการเพาะปลูก ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์) โดยเฉลี่ยจะมีที่ดินอยู่ที่ประมาณ 30 ไร่ ในปี 2548 และลดลงเป็น 25 ไร่ ในปี 2556 สัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินทั้งหมดมีการปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นโดยอยู่ที่ประมาณ 20 เท่า ในปี 2548 เป็น 29 เท่า ในปี 2556

ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างในปี 2548 มีเพศชายเป็นหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 68 และมีเพศหญิงเป็นหัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 32 และในปี 2556 มีเพศชายเป็นหัวหน้าครัวเรือนลดลงเหลือร้อยละ 59 ในขณะที่มีเพศหญิงเป็นหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 41 เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของหญิงและชาย ที่สามารถเป็นหัวหน้าครัวเรือนได้เช่นเดียวกัน และในช่วงปัจจุบันมานี้ผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่มีสัดส่วนหัวหน้าครัวเรือนเพศหญิงเพิ่ม

สูงขึ้น หัวหน้าครัวเรือนในชุดข้อมูลนี้มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 55 ปี ในปี 2548 และ 57 ปี ในปี 2556 และจำนวนปีการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 4 ปี เนื่องจากข้อมูลเป็นข้อมูลในพื้นที่ชนบทจึงทำให้หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีจำนวนปีการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ ครัวเรือนร้อยละ 4 มีสมาชิกเป็นข้าราชการเพศหญิงเป็นสัดส่วนที่เท่ากันทั้งสองปี ในปี 2548 ครัวเรือนร้อยละ 5 มีสมาชิกที่เป็นข้าราชการเพศชาย แต่ในปี 2556 มีเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น

ตาราง 3.2 ค่าสถิติเบื้องต้นของชุดข้อมูลที่ใช้ในการประมาณค่า

ตัวแปร	2548 (2005)			2556 (2013)		
	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน
malehead	960	0.68	0.47	960	0.59	0.49
age_head	960	55.87	12.92	960	57.49	12.26
year_sch_h	958	4.24	2.87	960	4.89	3.02
num_kids	686	1.83	1.02	565	1.72	0.92
num_female	939	1.60	0.74	927	1.53	0.69
num_male	855	1.52	0.70	824	1.47	0.65
incomepc	959	71,335	139,126	960	110,094	160,227
exppc	960	7,631	13,711	960	15,103	57,361
civil_female	941	0.04	0.18	932	0.04	0.20
civil_male	890	0.05	0.22	876	0.03	0.16
tdebt	714	187,103	364,170	524	173,195	293,476
fdebt	660	113,867	162,922	495	115,431	167,990
ifdebt	660	39,002	137,216	495	18,826	125,979
debt	488	40,530	25,504	376	43,024	28,151
asset	840	962,822	2,059,056	825	1,166,681	1,883,224
cultisize	804	30.44	35	746	24.76	32
assetdratio	615	19.57	47.07	442	28.54	76.48

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยปี 2541-2556

หมายเหตุ: ตัวเลขที่เป็นตัวเลขเหล่านี้ ได้แปลงเป็นตัวเลขแท้จริง โดยใช้ปี 2558 เป็นปีฐาน

ตาราง 3.3 ค่าสถิติเบื้องต้นของรายได้ต่อหัวจำแนกตามควินไทล์

ตัวแปร	ควินไทล์	2548		2556	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
รายได้ต่อหัว (Income per capita)	Q1	11,493	4,002	14,881	3,532
	Q2	24,301	3,875	25,459	4,023
	Q3	39,543	5,358	40,037	5,580
	Q4	67,566	11,952	69,732	13,081
	Q5	242,763	265,122	235,505	231,068
	Q5/Q1	21		16	

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยปี 2541-2556

หมายเหตุ: ตัวเลขที่เป็นตัวเงินเหล่านี้ ได้แปลงเป็นตัวเลขแท้จริง โดยใช้ปี 2558 เป็นปีฐาน

ตารางที่ 3.3 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้ต่อหัว ในรูปแบบของควินไทล์ ซึ่งพบว่ารายได้ต่อหัวมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย จากปี 2548 ถึงปี 2556 โดยเพิ่มขึ้นในช่วงประมาณ 1,000 ถึง 3,000 บาท ในควินไทล์ที่ 1 ถึง 4 ในขณะที่ในควินไทล์ที่ 5 กลับลดลงเล็กน้อยประมาณ 7,000 บาท รายได้ต่อหัวในควินไทล์ที่ 5 มีค่ามากกว่าควินไทล์ที่ 4 ถึง 4 เท่า และสัดส่วนรายได้ต่อหัวของครัวเรือนที่รวยที่สุดต่อครัวเรือนที่จนที่สุดมีแนวโน้มลดลงจาก 21 เท่า เป็น 16 เท่า ในปี 2548 และ 2556 ตามลำดับ

ตาราง 3.4 ค่าสถิติเบื้องต้นของค่าใช้จ่ายต่อหัวจำแนกตามควินไทล์รายได้

ตัวแปร	ควินไทล์	2548		2556	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
ค่าใช้จ่ายต่อหัว (Expenditure per capita)	Q1	2,958	4,237	7,304	18,108
	Q2	5,559	9,896	7,325	13,722
	Q3	7,332	13,918	9,155	9,809
	Q4	9,374	14,704	13,528	24,707
	Q5	14,326	19,920	27,309	102,077
	Q5/Q1	5		4	

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยปี 2541-2556
หมายเหตุ: ตัวเลขที่เป็นตัวเลขเหล่านี้ ได้แปลงเป็นตัวเลขแท้จริง โดยใช้ปี 2558 เป็นปีฐาน

ตารางที่ 3.4 แสดงถึงค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายต่อหัวมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจากปี 2548 ถึงปี 2556 โดยในควินไทล์ที่ 1 เพิ่มสูงขึ้นประมาณ 4,300 บาท ในควินไทล์ที่ 2 และ 3 เพิ่มสูงขึ้นประมาณ 2,000 บาท ในควินไทล์ที่ 4 เพิ่มสูงขึ้นประมาณ 4,000 บาท และในควินไทล์ที่ 5 ค่าใช้จ่ายต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นประมาณ 2 เท่าหรือ 13,000 บาทโดยประมาณ อีกทั้งสัดส่วนค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยต่อหัวของครัวเรือนที่รวยที่สุดต่อครัวเรือนที่จนที่สุดมีแนวโน้มลดลงจาก 5 เท่า ในปี 2548 เป็น 4 เท่า ในปี 2556 ตามลำดับ

ตาราง 3.5 ค่าสถิติเบื้องต้นของหนี้ที่กู้ยืมมาจากกองทุนหมู่บ้านจำแนกตามควินไทล์รายได้

ตัวแปร	ควินไทล์	2548		2556	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
หนี้สินที่กู้ยืมจาก กองทุนหมู่บ้าน (Village fund debts)	Q1	30,196	17,845	30,751	13,604
	Q2	40,478	28,619	37,539	17,362
	Q3	41,977	19,143	34,829	19,883
	Q4	42,726	33,082	45,450	36,213
	Q5	45,629	19,988	49,459	27,283
	Q5/Q1	2		2	

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยปี 2541-2556
หมายเหตุ: ตัวเลขที่เป็นตัวเลขเหล่านี้ ได้แปลงเป็นตัวเลขแท้จริง โดยใช้ปี 2558 เป็นปีฐาน

ตารางที่ 3.5 แสดงถึงค่าเฉลี่ยในแต่ละควินไทล์ของหนี้ที่กู้ยืมมาจากกองทุนหมู่บ้านไม่แตกต่างกันมากนักโดยส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วง 30,000 ถึง 50,000 บาท ซึ่งเป็นไปตามกลไกการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านที่คณะกรรมการมีอำนาจในการอนุมัติวงเงินกู้รายละไม่เกิน 20,000 บาท หากมีผู้ประสงค์จะกู้เกิน 20,000 บาท จะต้องเรียกประชุมสมาชิกเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม แต่วงเงินกู้จะต้องไม่เกิน 50,000 บาท (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2554) โดยหนี้ที่กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในควินไทล์ที่ 1 4 และ 5 โดยเพิ่มขึ้น 500 2,000 และ 4,000 ตามลำดับ ในขณะที่ควินไทล์ที่ 2 และ 3 นั้นปรับตัวลดลง โดยลดลงประมาณ 3,000 และ 7,000 บาท ตามลำดับ สัดส่วนหนี้ที่กู้ยืมมาจากกองทุนหมู่บ้านโดยเฉลี่ยของครัวเรือนที่รวยที่สุดต่อครัวเรือนที่จนที่สุดพบว่ามีสัดส่วนอยู่ที่ 2 เท่า ซึ่งเป็นสัดส่วนที่เท่ากันทั้งในปี 2548 และ 2556 เป็นการแสดงให้เห็นว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือนที่รวยที่สุดกับครัวเรือนที่จนที่สุดไม่แตกต่างกันนัก เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านเป็นกองทุนที่มีเงินทุนจำกัด จำนวนเงินกู้ต่อครัวเรือนจึงไม่สูงมากนัก

ตาราง 3.6 ค่าสถิติเบื้องต้นของทรัพย์สินของครัวเรือนจำแนกตามควินไทล์รายได้

ตัวแปร	ควินไทล์	2548		2556	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
ทรัพย์สินของ ครัวเรือน (Household asset)	Q1	62,918	32,913	66,309	31,032
	Q2	233,195	67,070	230,978	67,607
	Q3	493,089	89,076	501,260	88,747
	Q4	960,387	200,270	966,149	190,250
	Q5	3,714,493	3,956,393	3,301,664	2,821,291
	Q5/Q1	59		50	

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยปี 2541-2556

หมายเหตุ : ตัวเลขที่เป็นตัวเลขเหล่านี้ ได้แปลงเป็นตัวเลขแท้จริง โดยใช้ปี 2558 เป็นปีฐาน

ตารางที่ 3.6 แสดงถึงทรัพย์สินของครัวเรือนโดยเฉลี่ย ทรัพย์สินในที่นี้หมายถึงรวมถึง มูลค่าของที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของทั้งหมด รวมถึงสิ่งปลูกสร้างในที่ดินนั้นๆ ด้วย ได้แก่ ที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน นส.3ก สค.1 สปก. และสหก. โดยวัดมูลค่าออกมาเป็นบาท ค่าเฉลี่ยความมั่งคั่งของครัวเรือนในควินไทล์ที่ 1 นั้นน้อยกว่า ควินไทล์ที่ 5 ประมาณ 30 เท่า ซึ่งถือเป็นตัวเลขที่สูงมาก ความมั่งคั่งของครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในควินไทล์ที่ 1 3 และ 4 จากปี 2548 ถึงปี 2556 โดยเพิ่มขึ้นประมาณ 4,000 8,000 และ 6,000 บาท ตามลำดับ สัดส่วนความมั่งคั่งโดยเฉลี่ยของครัวเรือนที่รวยที่สุดต่อครัวเรือนที่จนที่สุดมีแนวโน้มลดลงจาก 59 เท่าในปี 2548 เป็น 50 เท่า ในปี 2556

ตาราง 3.7 ค่าสถิติเบื้องต้นของจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเข้าไปใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้จำแนกตามควินไทล์รายได้

ตัวแปร	ควินไทล์	2548		2556	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
จำนวนที่ดินที่ ครัวเรือนใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดรายได้ (Cultivated land (rai))	Q1	17	15	8	12
	Q2	23	16	10	9
	Q3	27	21	16	11
	Q4	28	21	22	16
	Q5	57	63	40	48
	Q5/Q1	3		5	

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทยปี 2541-2556

ตารางที่ 3.7 อธิบายถึงค่าเฉลี่ยในแต่ละควินไทล์ของจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนเข้าไปใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้ เช่น การเข้าไปทำการเกษตร ปศุสัตว์ เป็นต้น (ทั้งนี้ จำนวนที่ดินนี้รวมทั้งที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของและไม่ได้เป็นเจ้าของแต่มีการเช่าเพื่อประกอบอาชีพ) มีแนวโน้มลดลงในทุกควินไทล์จากปี 2548 ถึงปี 2556 โดยในควินไทล์ที่ 1 และ 2 ลดลงประมาณ 2 เท่า สัดส่วนจำนวนที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้โดยเฉลี่ยของครัวเรือนที่รวยที่สุดต่อครัวเรือนที่จนที่สุดมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจาก 3 เท่าในปี 2005 เป็น 5 เท่า ในปี 2556

ตาราง 3.8 ค่าสถิติเบื้องต้นของสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือนจำแนกตามควินไทล์รายได้

ตัวแปร	ควินไทล์	2548		2556	
		ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
สัดส่วนทรัพย์สินต่อ หนี้สิน (Asset debt ratio)	Q1	24	51	60	213
	Q2	22	51	26	68
	Q3	15	35	33	86
	Q4	18	50	31	70
	Q5	18	46	22	44
	Q5/Q1	0.75		0.36	

ที่มา : การคำนวณของผู้วิจัยจากข้อมูลชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย 2541-2556

ตารางที่ 3.8 อธิบายถึงค่าเฉลี่ยของสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือนพบว่าในควินไทล์ที่ 4 และ 5 จะมีค่าเฉลี่ยที่น้อยกว่าควินไทล์ที่ 1 และ 2 ทั้งในปี 2548 และ 2556 โดยสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณเกือบ 3 เท่า จากปี 2548 ถึงปี 2556 สัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือนที่รวยที่สุดต่อครัวเรือนที่จนที่สุดพบว่ามีค่าเท่ากับ 0.75 เท่า ในปี 2548 และมีแนวโน้มลดลงอยู่ที่ 0.36 เท่า ในปี 2556

จากตารางที่ 3.3 – 3.8 สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านนั้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นการกู้ยืมที่อยู่ในช่วง 30,000 ถึง 50,000 บาท ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขการให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้าน และไม่มี ความแตกต่างกันมากเท่าใดนักในส่วนของจำนวนเงินกู้ยืมของทั้งครัวเรือนที่รวย (Q5) และครัวเรือนที่จน (Q1)

2) รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในชนบทมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและค่าใช้จ่ายต่อหัวที่เพิ่มขึ้นสะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชนบทว่ามีความกินดีอยู่ดีขึ้นซึ่งสอดคล้องกับรายได้ต่อหัวที่เพิ่มสูงขึ้น

3) ทรัพย์สินในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นเป็นการสะท้อนถึงความมั่งคั่งของครัวเรือนโดยสะท้อนผ่านมูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนถือครองรวมถึงสิ่งปลูกสร้างบนที่ดินผืนนั้น โดยมีมูลค่าสูงขึ้นตามกาลเวลา แต่อย่างไรก็ตามจำนวนที่ดินที่ครัวเรือนใช้ประโยชน์ที่ก่อให้เกิดรายได้ (การทำเกษตร ปศุสัตว์ ปลูกพืชเศรษฐกิจ) กลับปรับตัวลดลง

4) สัดส่วนของทรัพย์สินต่อหนี้สินทั้งหมดของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งทรัพย์สินในที่นี้คือมูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของรวมถึงสิ่งปลูกสร้างบนที่ดินผืนนั้น โดยมีมูลค่าที่ดินนั้นมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ที่ดินที่เคยเป็นป่าเมื่อความเจริญเข้าถึง มีถนนตัดผ่านก็ทำให้ที่ดิน
นั้นมีมูลค่าเพิ่มขึ้น เป็นต้น

บทที่ 4

ผลของการประมาณค่า (Results)

ในบทนี้เป็นการแสดงผลการประมาณสมการด้วยแบบจำลอง fixed-effect รวมถึงการอธิบายผลการศึกษา โดยแบ่งเป็น 4 ส่วนย่อย ได้แก่ (4.1) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อของครัวเรือน (4.2) ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ครัวเรือน (4.3) ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายครัวเรือน และ (4.4) ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน

4.1 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อ

ตาราง 4.1 ผลการประมาณค่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์สินเชื่อ (จำนวนเงินกู้) ด้วยวิธี Fixed-effects

VARIABLES	(1) tdebt	(2) fdebt	(3) ifdebt
malehead	-2,875 (15,597)	-9,859 (7,736)	10,202 (9,738)
num_kids	5,120 (7,966)	2,273 (3,754)	5,688 (4,792)
num_female	-2,985 (15,502)	-13,064 (8,425)	-4,285 (6,779)
num_male	7,034 (10,962)	3,394 (4,479)	1,479 (6,881)
age_head	15,687** (6,905)	9,213** (3,991)	1,429 (3,728)
age_hsqr	-111.3* (61.15)	-64.29* (36.42)	-15.66 (33.05)
year_sch_h	11,406** (5,158)	7,643*** (2,378)	-3,226 (2,181)
asset	0.00639 (0.00498)	0.00394 (0.00337)	0.00328 (0.00244)
civil_female	75,646 (77,124)	-7,929 (43,998)	-22,939 (23,929)

	(1)	(2)	(3)
VARIABLES	tdebt	fdebt	ifdebt
civil_male	-50,111*	11,753	-6,045
	(29,534)	(12,137)	(20,607)
Constant	-394,151**	-216,596*	15,381
	(190,285)	(111,087)	(96,425)
Observations	5,674	5,303	5,303
R-squared	0.014	0.020	0.004
Number of households	929	915	915

ที่มา : จากการค้าจำนวนของผู้วิจัย (2561) หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่า robust standard error *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

ตารางที่ 4.1 แสดงถึงปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อทั้งหมด สินเชื่อในระบบ และสินเชื่อในระบบ ผลการประมาณค่าในสมการที่ 1 พบว่า หากหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี ทำให้อุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดสูงขึ้น โดยสูงขึ้นประมาณ 15,687 บาทต่อปี จากข้อสมมติฐานในตอนต้นของงานวิจัยนี้ที่กล่าวว่าช่วงชีวิตในวัยเกษียณมีความต้องการสินเชื่อเพิ่มขึ้น เนื่องจากในช่วงวัยนี้รายได้ที่เคยได้รับในอดีตที่สูงก็จะลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงชีวิตวัยอื่นๆ (Hubbard, 2016) ในขณะที่อายุของหัวหน้ากำลังส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดในเชิงลบ แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของอายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอดีตที่ลดลง ซึ่งให้ผลลัพธ์ที่คล้ายคลึงกันกับงานการศึกษาของ Kaboski & Townsend (2012) ที่พบว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลให้อุปสงค์สินเชื่อเพิ่มสูงขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอดีตที่ลดลง และอายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อ

นอกจากนี้หากหัวหน้าครัวเรือนมีจำนวนปีการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 ปี ส่งผลให้อุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดสูงขึ้นประมาณ 11,406 บาทต่อปี ในขณะที่ครัวเรือนที่มีข้าราชการเพศชายมีอุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดน้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีข้าราชการเพศชาย โดยน้อยกว่าประมาณ 50,111 บาท อย่างไรก็ตามอุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดไม่ขึ้นอยู่กับ การมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย จำนวนเด็ก จำนวนผู้ใหญ่ทั้งเพศหญิงและเพศชาย มูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ และการมีข้าราชการหญิงในครัวเรือน

ผลการประมาณค่าอุปสงค์สินเชื่อในระบบในสมการที่ 2 พบว่า หากอายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ปี ทำให้อุปสงค์สินเชื่อในระบบสูงขึ้น โดยสูงขึ้นประมาณ 9,213 บาทต่อปี ในขณะที่อายุของหัวหน้าครัวเรือนกำลังส่งผลกระทบต่ออุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดในเชิงลบ แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของอายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อในระบบเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอดีตที่

ลดลง นอกจากนี้หากหัวหน้าครัวเรือนมีจำนวนปีการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 ปี ส่งผลให้อุปสงค์สินค้าเชื่อในระบบสูงขึ้นประมาณ 7,643 บาทต่อปี อย่างไรก็ตามก็ดูอุปสงค์สินค้าเชื่อในระบบไม่ขึ้นอยู่กับการที่ครัวเรือนมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย จำนวนเด็กในครัวเรือน จำนวนผู้ใหญ่ทั้งเพศหญิงและเพศชายในครัวเรือน มูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ และการมีข้าราชการทั้งเพศหญิงและเพศชายในครัวเรือน ผลการประมาณอุปสงค์สินค้าเชื่อในระบบในสมการที่ 3 พบว่า ไม่มีปัจจัยใดในการศึกษานี้ที่สามารถอธิบายอุปสงค์สินค้าเชื่อในระบบได้

4.2 ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ครัวเรือน

ตาราง 4.2 ผลการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ของครัวเรือน ด้วยวิธี Fixed-effects

VARIABLES	(1)	(2)	(3)	(4)
	income	income	income	income
malehead	-56,143 (35,443)	-108,660*** (39,186)	-136,714** (54,820)	-103,224* (54,472)
num_kids	54,663** (25,449)	40,539** (16,998)	43,415** (21,251)	76,483** (33,207)
num_female	20,641 (18,059)	28,007 (29,956)	31,233 (30,678)	48,052 (34,887)
num_male	-606.2 (42,881)	21,079 (32,413)	-6,419 (36,383)	-6,999 (39,703)
age_head	30,153** (15,131)	31,919* (17,548)	25,280* (15,186)	37,440*** (14,457)
age_hsqr	-247.2* (133.6)	-271.8* (154.5)	-201.8 (129.2)	-285.3** (122.0)
year_sch_h	20,907*** (6,918)	14,841* (7,891)	19,576** (8,566)	28,408** (13,342)
cultisize	2,178 (1,626)	2,706*** (1,047)	-3,142 (4,933)	-1,266 (3,381)
civil_female	206,690*** (69,945)	139,572** (58,609)	180,583** (82,665)	58,801 (92,987)
civil_male	-61,216 (55,073)	54,924 (82,507)	178,745 (129,823)	296,701 (336,117)

VARIABLES	(1)	(2)	(3)	(4)
	income	income	income	income
debt	2.908** (1.365)			
debt_1		4.780** (2.068)		
debt_2			3.165*** (1.155)	
debt_3				-0.202 (1.777)
Constant	-825,863* (425,676)	-872,481* (502,548)	-497,172 (437,575)	-997,481** (439,392)
Observations	2,199	1,991	1,740	1,514
R-squared	0.016	0.023	0.019	0.025
Number of households	627	592	560	518

ที่มา : จากการคำนวณของผู้วิจัย (2561) หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่า robust standard error *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

ตารางที่ 4.2 แสดงผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อรายได้ของครัวเรือน โดยมีทั้งหมด 4 แบบจำลอง ความแตกต่างของแบบจำลองเหล่านี้คือ ในแบบจำลองที่ 1 มีสมมติฐานว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ส่งผลต่อรายได้ในช่วงเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างจากภาคชนบทที่ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น การกู้ยืมเพื่อนำไปใช้ในกิจการที่ก่อให้เกิดรายได้ อาจต้องใช้เวลากว่าที่จะเห็นผลกระทบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใส่ตัวแปรจำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 1 ปี (debt_1) จำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 2 ปี (debt_2) และจำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 3 ปี (debt_3) ในสมการที่ 2 – 4 ตามลำดับ

โดยภาพรวม พบว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อรายได้ครัวเรือนในช่วงเวลาเดียวกัน และนอกจากนี้ การกู้ยืมในอดีต 1 ปี (debt_1) และ การกู้ยืมในอดีต 2 ปี (debt_2) ก็ส่งผลบวกต่อระดับรายได้ครัวเรือนในปัจจุบันเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าการกู้ยืมในอดีต 1 ปี นั้นส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าการกู้ยืมในปัจจุบัน และการกู้ยืมในอดีต 2 ปี อาจเป็นผลมาจากการกู้ยืมเพื่อมาลงทุนในกิจการหรือกิจกรรมทางการเกษตรซึ่งในการเพาะปลูกพืชทางการเกษตร และการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้นต้องใช้เวลาประมาณหนึ่ง จึงทำให้การกู้ยืมในอดีต 1 ปี ส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าการกู้ยืมในปีอื่นๆ ในขณะเดียวกันเมื่อเวลาผ่านไป 2

ปี นอกจากการที่มีพืชบางชนิดที่ปลูกแล้วให้ผลผลิตเพียงแค่ครั้งเดียว หรือเมื่อเก็บเกี่ยวไปแล้วก็ทำให้ในปีถัดไปมีผลผลิตน้อยลง จึงส่งผลต่อรายได้ครัวเรือนน้อยกว่าการกักขังในอดีต 1 ปี แต่ยังคงสูงกว่าการกักขังในปัจจุบัน

ผลการประมาณค่าในตารางที่ 4.2 ให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับการศึกษาของทั้ง Nader (2008) ที่พบว่าการเงินในระดับฐานรากส่งผลกระทบต่อรายได้ของผู้หญิงในประเทศอียิปต์ นอกจากนี้ Mahjabeen (2008) และ Li et al. (2011) ยังพบว่าการเงินในระดับฐานรากส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว ตัวแปรควบคุมอื่นๆ ที่ส่งผลต่อรายได้ครัวเรือน ได้แก่ การมีเพศชายเป็นหัวหน้าครัวเรือนมีผลในทางลบ ในขณะที่วัยกำลังสองของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลในทางลบ โดยแสดงให้เห็นว่าอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นแต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง จำนวนเด็กในครัวเรือนและอายุของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลกระทบต่อเงินเชิงบวก นอกจากนี้จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลในเชิงบวก การมีข้าราชการเพศหญิงในครัวเรือนส่งผลในเชิงบวก และจำนวนที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้ที่ครัวเรือนใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นส่งผลในเชิงบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 2 ซึ่งอาจจะยังไม่สามารถชี้ชัดได้ถึงผลกระทบ แต่อย่างไรก็ดีรายได้ของครัวเรือนไม่ขึ้นอยู่กับ จำนวนผู้ใหญ่ทั้งเพศหญิงและเพศชายในครัวเรือน และการที่มีข้าราชการเพศชายในครัวเรือน

4.3 ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายครัวเรือน

ตาราง 4.3 ผลการประมาณค่าผลกระทบของการกักขังจากกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายของครัวเรือน ด้วยวิธี Fixed-effects

VARIABLES	(1) exp	(2) exp	(3) exp	(4) exp
malehead	-10,582** (5,223)	-4,275 (4,647)	-5,937 (8,973)	9,723 (12,668)
num_kids	5,358* (2,748)	5,896* (3,158)	1,522 (3,230)	4,616 (4,130)
num_female	-3,111 (4,751)	-3,660 (5,018)	-4,239 (3,779)	-1,194 (3,769)
num_male	3,632 (4,001)	508.7 (3,117)	4,138 (3,617)	9,081* (4,950)
age_head	811.8 (1,814)	512.1 (1,670)	65.06 (1,559)	-2,597 (2,072)
age_hsqr	-7.426	-6.266	0.461	25.31

VARIABLES	(1) exp	(2) exp	(3) exp	(4) exp
	(16.01)	(14.52)	(13.09)	(18.37)
year_sch_h	980.5 (1,491)	-166.8 (1,399)	2,854* (1,523)	2,151 (2,964)
cultisize	266.6** (121.1)	-54.63 (96.06)	125.7 (294.7)	367.0 (292.5)
civil_female	-38,511 (43,456)	-17,646 (42,697)	-1,676 (31,310)	-13,925 (16,106)
civil_male	-1,125 (13,665)	-4,809 (14,050)	24,828 (24,096)	26,886** (13,211)
debt	0.340** (0.135)			
debtt_1		0.0970 (0.187)		
debtt_2			0.242 (0.192)	
debtt_3				0.0177 (0.280)
Constant	-4,065 (50,644)	30,645 (54,194)	16,166 (48,134)	62,440 (61,229)
Observations	2,193	1,990	1,739	1,514
R-squared	0.014	0.007	0.012	0.021
Number of households	627	592	560	518

ที่มา : จากการคำนวณของผู้วิจัย (2561) หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่า robust standard error *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

ตารางที่ 4.3 แสดงผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อรายจ่ายของครัวเรือน โดยมีทั้งหมด 4 แบบจำลอง ความแตกต่างของแบบจำลองเหล่านี้คือ ในแบบจำลองที่ 1 มีสมมุติฐานว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ส่งผลต่อรายจ่ายในวงเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างจากภาคชนบทที่ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น ในการกู้ยืมเพื่อการบริโภคนั้น กู้ยืมไปแล้วใช้จ่ายหมดในช่วงเวลาเดียวกัน หรือเหลือเก็บไว้ใช้ในเวลาอื่น ๆ

ด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใส่ตัวแปรจำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 1 ปี (debt_1) จำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 2 ปี (debt_2) และจำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 3 ปี (debt_3) ในสมการที่ 2 – 4 ตามลำดับ

โดยภาพรวม พบว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อรายจ่ายครัวเรือนในช่วงเวลาเดียวกันเท่านั้น แสดงถึงการที่ครัวเรือนกู้ยืมมาแล้วใช้จ่ายในการบริโภคในทันที จากผลการประมาณค่าในตารางที่ 4.3 ให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับงานการศึกษาของ Khandker (2005) Li et al. (2011) และ Kaboski & Townsend (2012) ที่ระบุว่า การกู้ยืมจากการเงินระดับฐานรากและจากกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้ง Boonperm et al. (2013) ยังระบุว่า การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ค่าใช้จ่ายต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว ตัวแปรควบคุมอื่นๆ ที่ส่งผลต่อรายจ่ายครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 1 จำนวนเด็กในครัวเรือนส่งผลในเชิงบวกในสมการที่ 1 และ 2 จำนวนผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือนส่งผลทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 4 นอกจากนี้จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 3 จำนวนที่ดินที่ก่อให้เกิดรายได้จากการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นส่งผลในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 1 และการมีข้าราชการเพศชายในครัวเรือนส่งผลเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 4 ตัวแปรเหล่านี้มีผลกระทบในบางสมการเท่านั้น จึงอาจไม่สามารถชี้ถึงผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญได้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ดี รายจ่ายครัวเรือนไม่ขึ้นอยู่กั จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน อายุและอายุกำลังสองของหัวหน้าครัวเรือน และการมีข้าราชการเพศหญิงในครัวเรือน

4.4 ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน

ตาราง 4.4 ผลการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน

ด้วยวิธี Fixed-effects

VARIABLES	(1)	(2)	(3)	(4)
	assetdratio	assetdratio	assetdratio	assetdratio
malehead	1.857 (3.504)	-1.854 (4.374)	-1.664 (5.326)	-6.526 (5.212)
num_kids	-1.709* (0.998)	-1.265 (1.288)	-0.492 (1.333)	-1.555 (1.761)
num_female	-1.544 (1.718)	-2.095 (1.710)	-0.114 (2.453)	0.822 (2.606)
num_male	0.804 (1.152)	4.428** (1.913)	5.419** (2.356)	0.292 (3.237)
age_head	1.626 (1.030)	0.481 (1.322)	-1.671 (1.454)	3.049* (1.556)
age_hsqr	-0.0141 (0.00903)	-0.00544 (0.0117)	0.0163 (0.0126)	-0.0280** (0.0132)
year_sch_h	-0.0712 (0.571)	-0.586 (0.909)	0.694 (1.100)	-0.254 (1.311)
civil_female	1.821 (4.268)	3.695 (13.30)	7.709 (12.35)	19.96 (26.86)
civil_male	-6.135* (3.299)	-7.294 (8.455)	-3.787 (9.352)	-4.727 (18.01)
debt	-0.000523*** (0.000110)			
debtt_1	9.53e-05 (8.77e-05)			
debtt_2	0.000118 (0.000102)			
debtt_3	0.000103 (0.000163)			

	(1)	(2)	(3)	(4)
VARIABLES	assetdratio	assetdratio	assetdratio	assetdratio
Constant	-11.49 (27.33)	4.953 (32.04)	43.94 (39.10)	-58.31 (43.57)
Observations	2,267	1,813	1,518	1,275
R-squared	0.048	0.009	0.008	0.010
Number of households	636	569	521	467

ที่มา : จากการคำนวณของผู้วิจัย (2561) หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่า robust standard error *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

ตารางที่ 4.4 แสดงถึงผลกระทบจากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือน โดยมีทั้งหมด 4 แบบจำลอง ความแตกต่างของแบบจำลองเหล่านี้คือ ในแบบจำลองที่ 1 มีสมมุติฐานว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ส่งผลต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนในช่วงเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างจากภาคชนบทที่ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น ในการกู้ยืมของครัวเรือนมีทั้งนำไปเพื่อนำไปใช้ในกิจการที่ก่อให้เกิดรายได้ อาจต้องใช้เวลากว่าที่จะเห็นผลกระทบ และนำไปเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาเดียวกันหรือเหลือเก็บไว้ใช้จ่ายในช่วงเวลาอื่นด้วย ซึ่งการกู้ยืมทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวอาจส่งผลต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใส่ตัวแปรจำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 1 ปี (debtt_1) จำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 2 ปี (debtt_2) และจำนวนเงินกู้ยืมในอดีต 3 ปี (debtt_3) ในสมการที่ 2 – 4 ตามลำดับ

ในสมการทั้ง 4 นี้ มีค่า R-squared อยู่ในระดับต่ำ แบบจำลองทั้ง 4 สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นต่างๆ และสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินได้ ประมาณ 1 – 5% เท่านั้น ทั้งนี้ โดยภาพรวม พบว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือนในช่วงเวลาเดียวกันเท่านั้น เมื่อมีการกู้ยืมทำให้หนี้สินของครัวเรือนในปีนั้นเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ไม่ได้ทำให้สินทรัพย์ในปีเดียวกันเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด จึงส่งผลให้สัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินในปีนั้นๆ ลดลง อย่างไรก็ตาม ในแบบจำลองอื่นๆ ที่มีการเพิ่มตัวแปรหนี้กองทุนหมู่บ้านในอดีต ผลการศึกษาพบว่าไม่มีนัยสำคัญแต่อย่างใด ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า กองทุนหมู่บ้าน มิได้ส่งผลต่อความมั่งคั่งในระยะยาว ผลการประมาณค่าในตารางที่ 4.4 ให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างจากการศึกษาในประเทศบังกลาเทศของ Pitt & Khandker (1998) พบว่าการกู้ยืมจากการเงินระดับฐานรากของผู้หญิงส่งผลให้มูลค่าทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดิน เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ของผู้หญิงเพิ่มสูงขึ้น และต่างกับการศึกษาของ Nader (2008) ได้อธิบายไว้ว่าการกู้ยืมจากการเงินในระดับฐานรากส่งผลให้ทรัพย์สินของผู้หญิงในประเทศอียิปต์เพิ่มสูงขึ้น และจากการศึกษาของ Adjei & Arun (2009)

Mago (2013) และ Zaidi (2017) อธิบายไว้ว่าการเงินระดับฐานรากส่งผลให้ทรัพย์สินที่ไม่ใช่ที่ดินของครัวเรือน (ในประเทศกาน่า แอฟริกาใต้ และปากีสถาน ตามลำดับ) เพิ่มสูงขึ้น

นอกจากนี้แล้ว ตัวแปรควบคุมอื่นๆ ที่ส่งผลต่อสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือน ได้แก่ จำนวนเด็กในครัวเรือนส่งผลในเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียงแคในสมการที่ 1 ในขณะที่อายุกำลังสองของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลในเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เพียงแคในสมการที่ 4 การมีข้าราชการเพศชายในครัวเรือนส่งผลในเชิงลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เพียงแคในสมการที่ 1 นอกจากนี้จำนวนผู้ใหญ่เพศชายในครัวเรือนส่งผลในเชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในสมการที่ 2 และ 3 อายุของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลในเชิงบวก ตัวแปรเหล่านี้มีผลกระทบในบางสมการเท่านั้น จึงอาจจะไม่สามารถชี้ถึงผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามสัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินของครัวเรือนไม่ขึ้นอยู่กับ การมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย จำนวนผู้ใหญ่เพศหญิงในครัวเรือน จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และการมีข้าราชการหญิงในครัวเรือน

บทที่ 5

การสรุปผลและข้อเสนอแนะทางนโยบาย (Conclusions and Policy Implications)

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อของครัวเรือนโดยพิจารณาทั้งสินเชื่อทั้งหมด สินเชื่อในระบบ และสินเชื่อในระบบอื่น อีกทั้งยังทำการประมาณค่าผลกระทบของการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านต่อสวัสดิการของครัวเรือนในด้านรายได้ ค่าใช้จ่าย และความมั่งคั่งของครัวเรือน ซึ่งรายได้ของครัวเรือนนั้นรวมรายได้ที่เกิดจากการทำการเกษตรและรายได้จากกิจกรรมต่างๆ ของครัวเรือน ในส่วนของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือนนั้นก็รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหารที่ครัวเรือนได้ทำการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ตัวแทนที่ใช้แทนความมั่งคั่งของครัวเรือนคือ สัดส่วนทรัพย์สินทั้งหมดต่อหนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน โดยใช้ข้อมูลจากชุดโครงการพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนไทย หรือ Townsend Thai Data ใน 4 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ลพบุรี บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ โดยใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี 2541-2556

จากผลงานวิจัยเชิงประจักษ์นี้ชี้ให้เห็นว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดสูงขึ้นแต่สูงขึ้นในอัตราที่ลดลง การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอุปสงค์สินเชื่อทั้งหมด ในขณะที่การมีข้าราชการเพศชายในครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อทั้งหมดลดลง

ปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อในระบบ ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือนทำให้อุปสงค์สินเชื่อในระบบสูงขึ้นแต่สูงขึ้นในอัตราที่ลดลง จำนวนปีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่งผลให้อุปสงค์สินเชื่อในระบบสูงขึ้น ในส่วนของปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์สินเชื่อในระบบนั้น ไม่พบว่ามีปัจจัยใดในการศึกษานี้ที่ส่งผลต่ออุปสงค์สินเชื่อในระบบ

ผลการประมาณค่าในส่วนของผลกระทบของการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกองทุนหมู่บ้านที่สามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งสะท้อนผ่านจากการที่กู้ยืมไปใช้หมุนเวียนในกิจการหรือกิจกรรมทางการเกษตร และก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ทำการกู้ และเมื่อระยะเวลาผ่านไปการกู้ยืมในอดีต 2 ปี และ 3 ปี ก็ส่งผลต่อรายได้ครัวเรือนในเชิงบวกเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในการที่จะทำให้อุปสงค์สินเชื่อสูงขึ้นนั้นต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งในการสร้างรายได้ นอกจากนี้การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านนั้นยังส่งผลให้เกิดการบริโภคเพิ่มขึ้นผ่านค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ทำการกู้ ในขณะที่การกู้ยืมในอดีตทั้ง 1 ปี 2 ปี และ 3 ปี ไม่ส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือนแต่อย่างใด

สำหรับผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนนั้น หนี้จากกองทุนหมู่บ้าน ทำให้ความมั่งคั่งในปีเดียวกันลดลง อาจอธิบายได้ว่า เมื่อมีการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน หนี้สินของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นในช่วงเวลานั้น แต่ไม่ได้ส่งผลกระทบใดๆ ต่อทรัพย์สินของครัวเรือนในช่วงเวลาเดียวกัน จึงทำให้สัดส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินในช่วงเวลานั้นๆ ลดลง จากการพิจารณาผลกระทบระยะยาว พบว่า การกู้ยืมในอดีตจากกองทุนหมู่บ้านไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อความมั่งคั่งของครัวเรือนในช่วงเวลาปัจจุบัน

งานวิจัยเชิงประจักษ์นี้แสดงให้เห็นว่า การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านของครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในเขตชนบทของจังหวัดฉะเชิงเทรา ลพบุรี บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ส่งผลดีต่อสวัสดิการ (ความเป็นอยู่) ของครัวเรือนเหล่านี้ โดยเห็นได้จากผลกระทบเชิงบวกที่มีต่อทั้งระดับรายได้ และการบริโภคของภาคครัวเรือน การเข้าถึงกองทุนหมู่บ้านช่วยให้การบริโภคในช่วงเวลาเดียวกันเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการกู้ยืมเพื่อทำให้การบริโภคของครัวเรือนไม่ผันผวน (consumption smoothing) ในกรณีที่เกิดเหตุสุดวิสัย นอกจากนี้ การกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านทั้งในปัจจุบันและอดีต ส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นการสะท้อนว่า การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านถูกนำไปใช้ลงทุนในกิจการหรือขยายกิจกรรมทางการเกษตรที่สร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับครัวเรือน ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ล้วนเป็นผลกระทบเชิงบวกของการมีกองทุนหมู่บ้านที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสหรือผู้มีรายได้น้อยในเขตชนบทสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น และช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนให้ดีขึ้นได้ในที่สุด

จากผลการศึกษาในงานวิจัยเชิงประจักษ์นี้สามารถระบุได้ถึงข้อเสนอแนะ ดังนี้

- (1) ด้านรายได้ จากผลการประมาณค่าแสดงให้เห็นว่าการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านทำให้รายได้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นทั้งในการกู้ยืมในช่วงเวลาเดียวกันและการกู้ยืมในอดีต 1 ปี และ 2 ปี จึงควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านให้นำไปลงทุนในกิจการ หรือกิจกรรมทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มเติมให้กับครัวเรือนในระยะยาว และใช้เงื่อนไขเพิ่มเติมเพื่อป้องกันการกู้ยืมไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เนื่องจากอาจทำให้ไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาและส่งผลให้มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นในระยะยาว
- (2) ด้านค่าใช้จ่าย เนื่องจากผลการประมาณค่าพบว่า การกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการกู้ยืมเพื่อทำให้การบริโภคของครัวเรือนไม่ผันผวน (consumption smoothing) ในกรณีที่เกิดเหตุสุดวิสัย จากผลดังกล่าวรัฐบาลควรให้ความสนใจกับโครงการกองทุนหมู่บ้านให้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก การกู้ยืมจากโครงการดังกล่าวช่วยทำให้สวัสดิการของครัวเรือนในด้านการบริโภคนั้นไม่ผันผวน และไม่เกิดการขาดแคลนในเรื่องของการบริโภค ซึ่งช่วยให้คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น นอกจากนี้ ในด้านค่าใช้จ่ายครัวเรือน สามารถแยกศึกษาเพิ่มเติม

ในส่วนของค่าใช้จ่ายที่เป็นอาหาร และมีใช้อาหาร เช่น ค่าน้ำมันหรือเชื้อเพลิง สุรา บุหรี่ ค่าซ่อมยานพาหนะ และค่าซ่อมแซมบ้าน เป็นต้น

- (3) การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนยังเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่กำหนดรายได้ครัวเรือน จากผลการศึกษาข้างต้นการที่หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาสูงขึ้นยิ่งส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น ภาครัฐจึงควรสนับสนุนให้ประชากรวัยเด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสะสมทุนมนุษย์ต่อไป
- (4) ในมิติความสมบูรณ์ของการศึกษาประเด็นความมั่งคั่ง งานวิจัยนี้ได้ทำการประมาณผลกระทบของจำนวนหนี้กองทุนหมู่บ้านในอดีตและปัจจุบันต่อความมั่งคั่ง ซึ่งจำนวนหนี้อาจไม่ใช่ตัวชี้วัดที่สมบูรณ์นัก เนื่องจากหนี้ในแต่ละปีที่ยืมมีจำนวนไม่มากนักและมีกำหนดคืนภายในระยะเวลาที่สั้น ครัวเรือนจึงไม่สามารถนำเงินสินเชื่อกองทุนหมู่บ้านไปลงทุนต่อยอด (reinvest) ในปีถัดๆ ไปได้ การใช้จำนวนหนี้ดังกล่าวในการประมาณผลกระทบต่อความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นจากการสะสมในระยะยาวจึงอาจจะยังไม่เห็นผลนัก งานวิจัยในอนาคตอาจปรับปรุงโดยใช้ตัวชี้วัด เช่น การกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านต่อเนื่อง 5 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นการกู้ยืมระยะยาวอาจทำให้เห็นผลกระทบต่อความมั่งคั่งได้ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

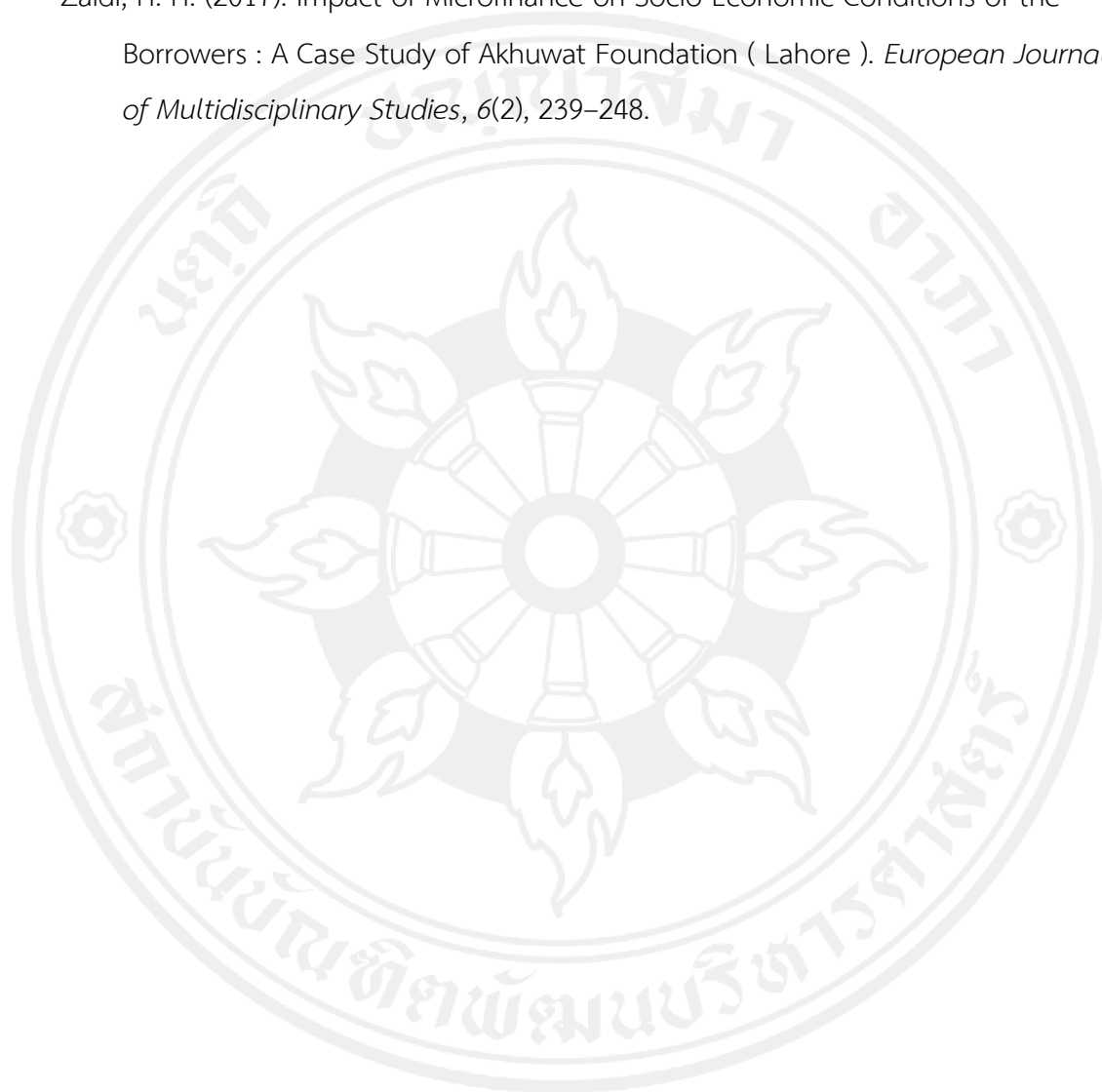
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2554). บทบาทของการเงินระดับฐานรากในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางการเงิน, 46–51.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2556). รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานรากไตรมาสที่ 3 ปี 2556, 1–6.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2557). รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานรากไตรมาสที่ 3 ปี 2557, 1–6.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2558). รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานรากไตรมาสที่ 3 ปี 2558, 1–6.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2559). รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ปี 2559, 1–6.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2560). รายงานการให้บริการทางการเงินและสินเชื่อฐานราก ไตรมาสที่ 3 ปี 2560, 1–6.
- Adjei, J. K., & Arun, T. (2009). Poverty Reduction : The Case of Sinapi Aba Trust of Ghana March 2009 BWPI Working Paper 87. *World Development*, (March), 1–23.
- Asian Development Bank. (2000). Finance for the Poor: Microfinance Development Strategy. *Asian Development Bank*, 1–52.
- Becker, G. (1975). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. National Bureau of Economic Research (Vol. 2).
- Boonperm, J., Haughton, J., & Khandker, S. R. (2013). Does the Village Fund matter in Thailand? Evaluating the impact on incomes and spending. *Journal of Asian Economics*, 25, 3–16.
- Browning, M., Crossley, T. F., Browning, M., & Crossley, T. F. (2016). The Life-Cycle Model of Consumption and Saving Published by : American Economic Association, The Life-Cycle Model of Consumption and Saving. *Journal of Economic Perspectives*, 15(3), 3–22.
- Coleman, B. E. (1999). The Impact of Group lending in Northeast Thailand.pdf, 60.

- Coleman, B. E. (2006). Microfinance in Northeast Thailand: Who benefits and how much? *World Development*, 34(9), 1612–1638.
- Nader, Y. (2008). Microcredit and the socio-economic wellbeing of women and their families in Cairo. *Journal of Socio-Economics*, 37(2), 644–656.
- Hubbard, R. G. (2016). Pension Wealth and Individual Saving : Some New Evidence
Author (s): R . Glenn Hubbard Source : Journal of Money , Credit and Banking ,
Vol . 18 , No . 2 (May , 1986) , pp . 167-178 Published by : Ohio State University,
18(2), 167–178.
- Kaboski, J. & Townsend, R. (2012). The Impacts of Credit on Village Economies.
American Economic Journal: Applied Economics, 4(2), 98–133.
- Khandker, S. R. (2005). Microfinance and poverty: Evidence using panel data from Bangladesh. *World Bank Economic Review*, 19(2), 263–286.
- Kislat, C., & Menkhoff, L. (2012). The village fund loan: who gets it, keep it and loses it? *Romanian Journal of Fiscal Policy*, 3(2), 48–57.
- Li, X., Gan, C., & Hu, B. (2011). The welfare impact of microcredit on rural households in China. *Journal of Socio-Economics*, 40(4), 404–411.
- Mago, S., & Mago, S. (2013). Asset-Building and Microfinance: An Econometric Analysis.
Mediterranean Journal of Social Sciences, 4(3), 449–456.
- Mahjabeen, R. (2008). Microfinancing in Bangladesh: Impact on households, consumption and welfare. *Journal of Policy Modeling*, 30(6), 1083–1092.
- Mazumder, M. S. U., & Lu, W. (2015). What Impact Does Microfinance Have on Rural Livelihood? A Comparison of Governmental and Non-Governmental Microfinance Programs in Bangladesh. *World Development*, 68, 336–354.
- Menkhoff, L., & Rungruxsirivorn, O. (2011). Do village funds improve access to finance? Evidence from Thailand. *World Development*, 39(1), 110–122.
- Pattamasiriwat. (2010). *Public Fiscal Policy*.
- Pitt, M. M., & Khandker, S. R. (1998). The impact of Group - Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh : Does the Gender of Participants Matter ?
Journal of Political Economy, 106(5), 958–996.
- Razzaque, M. (2010). Microfinance and Poverty Reduction : Evidence from A

Longitudinal Household Panel Database. *The Bangladesh Development Studies*, 33(3), 47–68.

World Bank. (1999). Microfinance Handbook and Institutional and Financial Perspective. *The World Bank*, 1–2.

Zaidi, H. H. (2017). Impact of Microfinance on Socio-Economic Conditions of the Borrowers : A Case Study of Akhuwat Foundation (Lahore). *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 6(2), 239–248.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล นายวศิรพล พรหมโคตรวงศ์
ประวัติการศึกษา นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาการ
เศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2558)
ประสบการณ์การทำงาน -

